

Samen zorgen voor jongeren

Sven Bussens
Het KRACHT Collectief
10 september 2024

Opgroeien

Inhoud

1.	Inleiding: maak kennis met de praktijk.....	3
2.	Praktijkbeschrijving	5
2.1	De aanleiding: probleem- en vraagstelling.....	5
2.2	Voor wie: doelgroep.....	11
2.2.1	Inleidend.....	11
2.2.2	2 categorieën tot wie deze praktijk zich richt	12
2.2.3	2 categorieën die niet tot de doelgroep gerekend worden	13
2.2.4	Extra indicaties en exclusiecriteria.....	14
2.2.5	Wel opvoedingsondersteuning, geen opvoedingshulp.....	15
2.2.6	Lotgenootschap, het belang van gedeelde verhalen	15
2.2.7	Leeftijdsafbakening.....	15
2.3	Wat wil je bereiken: doelen.....	17
2.4	Uitgangspunten van je praktijk.....	18
2.5	Opbouw van je praktijk	21
2.6	Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links	25
2.7	Verwante praktijken.....	26
2.7.1	Samenwerkingsverband.....	26
2.7.2	Oudercursus, oudertraining of ouderbijeenkomsten?	27
2.7.3	Een beknopte vergelijking met een aantal andere praktijken	28
3.	Onderbouwing	31
3.1	Theoretisch kader	31
3.2	Argumenten op basis van onderzoek.....	40
3.2.1	Huidig onderzoek gekoppeld aan de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’	40
3.2.2	Onderzoek naar Nieuwe Autoriteit en Waakzame zorg in de preventieve gezinsondersteuning	41
4.	Voorwaarden voor uitvoering.....	42
4.1	Competente medewerkers.....	42
4.2	Kwaliteitsbewaking	42
4.3	Ruimte en infrastructuur	45
4.4	Kostprijs.....	45
4.5	Overdracht en implementatie	47
5.	Bronnen	49
6.	Contactgegevens.....	61
7.	Dank je wel	62

1. Inleiding: maak kennis met de praktijk

‘Samen zorgen voor jongeren’ is een praktijk die ouders (en bij uitbreiding ook andere opvoedingsverantwoordelijken) met een of meerdere jongeren samenbrengt rond alledaagse opvoeding.

Het aanbod bestaat uit 5 groepsbijeenkomsten met diverse thema’s over de opvoeding van jongeren. Een goede relatie tussen ouder en kind creëren en behouden staat daarbij centraal. Tegelijk besteden we aandacht aan de noodzaak van een veilig ontwikkelingskader. Dat betekent naast aanmoedigen en stimuleren ook begrenzen.

Deze praktijk wil ouders verder inspireren en concrete handvatten aanreiken om verder, op eigen, passende wijze een positie te creëren met de nodige zeggenschap en relationele nabijheid. We sluiten aan bij vragen, zorgen, behoeften, verlangens en competenties van ouders en hun ruimere omgeving.

De kwaliteit van de relatie tussen ouder en kind is een beschermende factor in het ontwikkelingstraject van de jongere en draagt bij aan een gevoel van welzijn bij beiden. Een vroegtijdig aanbod kan ingrijpendere en intensievere interventies helpen voorkomen.

De praktijk vindt motiveringen in onderzoek dat duidt op het belang van de relatie (ouder-jongere) en combineert op een unieke manier inzichten uit systeemtheorie, oplossingsgericht werken, ‘nieuwe autoriteit’ (waakzame zorg¹), zelfdeterminatietheorie, neurobiologie, ontwikkelingspsychologie, leertheorie en gewoontetheorie.

In de ‘train de trainer’-opleiding besteden we bijzondere aandacht aan de houding van de vormingswerker. Een houding om een veilig en comfortabel emotioneel klimaat te creëren, waarbinnen ouders zich verder kunnen verbinden (of opnieuw verbinden) met de eigen mogelijkheden om het eigen denken en doen, als ouder, verder vorm te geven.

¹ Voor het oorspronkelijke concept ‘waakzame zorg’ verwijzen we naar Haim Omer (2011, 2015). Prof. dr. Haim Omer (1949) is hoogleraar psychologie aan de universiteit van Tel Aviv. Hij specialiseerde zich in hulpverlening aan adolescenten met problematisch gedrag en hun gezinnen. Samen met zijn team is hij de ontwikkelaar van het concept ‘nieuwe autoriteit’. We bouwen daarop verder met inspiratie vanuit de ontwikkelingen en inzichten van Peter Jakob, opgeleid als klinisch psycholoog en systeemtherapeut. Hij is de oprichter van Partership Projects UK. Peter Jakob werkt vanuit een gezinsgericht model met een focus op samenwerking. Achterliggende noden bij kinderen kunnen worden gecamoufleerd door het zichtbare gedrag.

Aanvullend, vanuit onder andere oplossingsgeoriënteerde modellen en eigen, nog niet gepubliceerde ontwikkelingen (Sven Bussens), besteden we ook aandacht aan achterliggende noden bij ouders. Binnen de bestaande negatieve interacties en gebeurtenissen verliezen ouders vaak het contact met de eigen noden. Het is belangrijk dat ouders aandacht hebben voor hun eigen noden om voldoende in lijn te kunnen blijven met hoe ze willen handelen.

De praktijk is ontwikkeld door Sven Bussens² en uitgewerkt in het handboek *Waakzaam zorgen voor tieners* (Bussens, 2018, 2023). Dat draaiboek bevat een gedetailleerde uitwerking van de achtergronden, doelen, structuren, methodieken, thema's en agogische begeleiding van de bijeenkomsten.

² [Sven Bussens](#) is oprichter en leidend coördinator van het [KRACHT Collectief](#). Het KRACHT Collectief is een doorstart vanuit het Oplossingsgericht Centrum. Het KRACHT Collectief combineert krachtgerichte modellen vanuit een houding die geïnspireerd is op het oplossingsgerichte metamodel. Het collectief is een onafhankelijk centrum voor krachtgerichte praktijk met een aanbod voor ouders en professionals. Het aanbod bestaat uit: opleiding, intervisie, supervisie, ontwikkeling, ondersteuning en consult.

Sven Bussens is verbonden aan [Hogeschool Gent](#) als: externe dienstverlener, lesgever en titularis in 'oplossingsgericht coachen' en het verdiepende traject 'verbindend begeleiden binnen een krachtgerichte praktijk'.

2. Praktijkbeschrijving

2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling

Deze praktijk is ontstaan toen het werkveld en onderzoek een hiaat signaleerden in het aanbod van opvoedingsondersteuning in Vlaanderen. Al in 2004 rapporteerde het Delphi-onderzoek (2004) dat de professionele dienstverlening rond opvoedingsondersteuning (Vlaanderen) vooral een aanbod omvat voor ouders (moeders) met jonge kinderen (0-6) en veel minder voor ouders met oudere kinderen vanaf de schoolleeftijd (Vandemeulebroecke, Snoeck, Van den Wijngaerde, 2004).

In de JONG!-studie (2012) wezen de onderzoekers op het feit dat die realiteit gebaseerd lijkt op een geloof in de lineaire ontwikkeling van kinderen en dat die te weinig rekening houdt met verschillende opvoedingscontexten. Uit hun studie blijkt duidelijk dat ook ouders van lagereschoolkinderen en jongeren wel degelijk opvoedingsvragen en soms opvoedingsmoeilijkheden hebben. Volgens de studie is investeren in opvoedingsondersteuning voor deze doelgroep dan ook een verantwoorde keuze (Sofie Rousseau; prof. dr. Karla Van Leeuwen; prof. dr. Karel Hoppenbrouwers; prof. dr. Annemie Desoete, prof. dr. Roeljan Wiersema, 2012).

Onderzoekers verwijzen naar het recht op opvoedingsondersteuning. Met art. 3, 5 en 18 in het VN-verdrag inzake de rechten van het kind (1989) verbinden de staten die het verdrag ondertekend hebben zich om de primaire opvoeders te ondersteunen bij het beïnvloeden van een positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren. Ook ouders met oudere kinderen hebben recht op de in het verdrag vermelde “passende bijstand” bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden voor de opvoeding van het kind (1989). Men lijkt het er vandaag over eens dat diegenen die verantwoordelijk zijn voor en zich bezighouden met de opvoeding van kinderen recht hebben op een toegankelijk en samenhangend aanbod aan opvoedingsondersteuning dat voor de opvoeders herkenbaar is, goed aansluit bij de vragen die ze hebben en hun mogelijkheden versterkt. (Colpin, Vandemeulebroecke, 2002).

Sinds de komst van de Huizen van het Kind (decreet preventieve gezinsondersteuning, 2014) is er meer aandacht in het aanbod voor ouders van tieners. Tegelijk worden die ouders nog altijd onvoldoende bereikt (Van Leeuwen, Adriaenssens, Delcourt, 2015).

EXPOO³ wees in 2016 nogmaals op het hiaat.

Die bevindingen vormden de aanleiding om een aanbod voor ouders van tieners uit te werken. **Om een gelegitimeerd, kwalitatief en aansluitend aanbod te realiseren zijn we bij de ontwikkeling van de praktijk gestart vanuit de volgende vraagstellingen:**

- Welke opvoedingsvragen en steunbehoeften hebben ouders van tieners?
- Welke goede redenen zijn er om bij die vragen en behoeften aan te sluiten?

In wat volgt nemen we een overzicht op van de gevonden antwoorden. Aan de hand van die antwoorden legitimeren we de ontwikkeling van de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’.

³ EXPOO is het Expertisecentrum Opvoeden en Opgroeien van het Vlaamse agentschap Opgroeien. We danken het team om ons in 2016 attent te maken op een lacune in het aanbod opvoedingsondersteuning in Vlaanderen.

We legitimeren met doelgroepfeedback en onderzoeksbevindingen. We vertrekken van de hierboven geformuleerde vraagstellingen.

Welke opvoedingsvragen en steunbehoeften hebben ouders van tieners?

In dit onderdeel nemen we enkele vaststellingen op vanuit de geraadpleegde onderzoeken en rapporten (Rousseau et al. 2012; team preventie jongerenwelzijn West-Vlaanderen, 2008; Vermulst et al. 2002; Cops, 2013; Van Keijsers et al., 2010; Goossens et al., 2009). Het beschikbare wetenschappelijk onderzoek⁴ (België en Nederland) over opvoedingsvragen en de behoefte aan opvoedingsondersteuning bij ouders van tieners is beperkt, gefragmenteerd en gedateerd. Tegelijk nemen we aan dat de in de rapporten vermelde opvoedingsvragen en ondersteuningsbehoeften niet radicaal verschillen met die van nu en dus waardevol zijn voor de verdere uitwerking van deze praktijk.

We maken een onderscheid tussen de gerapporteerde vragen en de gerapporteerde ondersteuningsbehoeften. Een vraag hebben impliceert niet meteen een behoefte aan ondersteuning.

Opvoedingsvragen

Uit een studie van Doornenbal (1997) blijkt dat ouders vooral vragen hebben over de pedagogische stijl ('Hoe opvoeden?'). Ouders van tieners rapporteren dat de meeste problemen die zij ervaren te maken hebben met **de relatie tussen ouder en kind en met regels en grenzen stellen en handhaven** (te veel tv kijken, niet meehelpen in het huishouden, zich tegenover de ouder verzetten, ouder-kindcommunicatie die op ruzie uitloopt, ouder en kind begrijpen elkaar niet, niet goed met zakgeld kunnen omgaan, overmatig gebruik van nieuwe media zoals gsm en internet, school/huiswerk, huishouden / de eigen kamer, negatieve invloed van vrienden op het kind, agressief en 'moeilijk' gedrag en hoe omgaan met kritiek van de tiener op de ouder). Ouders maken zich het meeste zorgen over problemen die te maken hebben met: de school, de wederzijdse interactie, drugs, stelen, roken, spijbelen, verkeerde vrienden en vernielen.

Daarnaast zijn er problemen die de auteurs benoemen als '**die te maken hebben met het kind zelf**': geen zelfvertrouwen, liegen, concentratieproblemen, humeurig zijn, zich ongelukkig voelen, te zelfstandig zijn, zich vervelen, vage lichamelijke klachten, groei pijnen... (Ad Vermulst, in Vandemeulebroecke et al., 2002). Ook hier zijn ouders vaak zoekend naar hoe zij zo passend mogelijk kunnen reageren.

Gevoelens van onzekerheid worden door ouders niet altijd als een probleem ervaren, eerder als een grondhouding van goed genoeg ouderschap (Doornenbal, 1997). Hedendaagse opvoedingsvragen dienen dan ook niet onmiddellijk beschouwd te worden als een uitdrukking van bestaande problemen (Colpin et al., 1998, Snyers et al., 2001).

Voor heel wat vragen en problemen vinden ouders steun bij andere ouders uit het eigen informele sociale netwerk. Soms doen ouders een beroep op professionele deskundigen en gespecialiseerde professionele diensten (Colpin & Vandemeulebroecke, 2002).

Ondersteuningsbehoeften

Ongeveer 1 op de 3 ouders van jongeren (10-14) geeft aan dat ze behoefte hebben aan informatie en advies bij de opvoeding van hun kinderen (2002). 1 op de vijf ouders geeft aan dat ze het laatste jaar behoefte hebben gehad aan professionele ondersteuning bij de opvoeding. Een klein, maar beduidend deel van de Vlaamse ouders geeft aan de opvoeding als stresserend te ervaren (2012).

⁴ O.a. met dank aan het door EXPOO samengestelde overzicht. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/18069>

4 à 5% van de ouders rapporteert een behoefte aan informatie over problemen op het gebied van de relatie tussen ouder en kind. Daarnaast is er behoefte aan advies over emotionele problemen bij het kind (humeurig zijn, neerslachtig zijn, onzelfstandig zijn), gezondheid bij het kind (groeipijnen en eten), gedrag (agressief zijn, liegen, zich vervelen) en regels stellen (te veel tv kijken, niet willen meehelpen in het huishouden) (2002).

Welke goede redenen zijn er om bij die vragen en behoeften aan te sluiten?

In wat volgt motiveren we de praktijk vanuit het recht op opvoedingsondersteuning en het belang van preventie.

Het recht op opvoedingsondersteuning

Een steeds veranderende maatschappelijke opvoedingscontext en gezinscontext blijft opvoeders uitnodigen en soms uitdagen om zo passend mogelijk te ageren en reageren. Verschillende factoren brengen steeds nieuwe en andere opvoedingsvragen (Colpin & Vandemeulebroecke, 2007):

- toegenomen keuzemogelijkheden rond waardepatronen en levensstijlen
- een toegenomen nadruk op autonomie, waarbij individuele belangen, wensen en verlangens van gezinsleden mee het handelen bepalen
- beslissingen die nu meer vanuit 'onderhandeling' genomen worden
- veranderende sociale netwerken – en steun vanuit die netwerken
- een verder toenemende individualisering
- een toegenomen arbeidsdruk met uitdagingen, zoals de zoektocht naar een balans met het gezinsleven
- veranderende rollen van mannen en vrouwen
- multiculturalisering van de samenleving en een verder toenemende invloed van media
- ...

Peter Adriaenssens wijst erop dat de gemiddelde jongere niet bestaat. Meer dan ooit is er diversiteit en staat de individuele ontwikkeling voorop. Jongeren zijn ondertussen ook veel mondiger geworden en dat slaat soms door in de verkeerde richting (Adriaenssens, 2015). Diverse auteurs wijzen op de actuele zoektocht in opvoeding en bij uitbreiding de samenleving, naar het opnieuw en verder vormgeven van gezag. Een positie van waaruit ouders verwachtingen kunnen stellen, met zorg voor de goede relatie. Pogingen om de traditionele autoriteit te herstellen in de opvoeding en het onderwijs mislukken, het verval in macht en machtsstrijd doet de problemen alleen maar toenemen. We moeten een andere oplossing uitdenken, gebaseerd op een andere invulling van autoriteit" (Verhaeghe, 2015). Kaat Schaubroeck (2010) wijst op het toenemende dwingende gevoel om als ouder (in het bijzonder als moeder) te excelleren en altijd beschikbaar te zijn voor de kinderen. Het even minder beschikbaar zijn leidt vaak tot een gevoel van schuld en mislukking (Schaubroeck, 2010). Verhaeghe (2012) duidt de rol van de heersende neoliberale, meritocratische⁵ manier van denken als een van de oorzaken. Opvoeden wordt zo een prestatietaak, want alles is maakbaar en 'volmaakt' bestaat. Het succes en falen van kinderen is meer en meer vervlochten met de eigenwaarde van ouders (Schaubroeck, 2010). Die maatschappelijke tendensen kunnen een gevoel van onzekerheid en onbekwaamheid (verder) voeden. Hier kan opvoedingsspanning en -stress toenemen. Verderop werken we de mogelijke risico's daarvan, verder uit (cf. risico's bij opvoedingsstress).

Alle ouders hebben dan ook recht op passende ondersteuning bij en in hun zoektocht om het door hen gewilde ouderschap verder vorm te geven.

⁵ Een maatschappijmodel waarin de positie van elk individu gebaseerd is op zijn/haar verdiensten.

Het belang van preventie

Diverse onderzoeken wijzen op het belang van preventie. Investeren in preventie betekent investeren in het welzijn van ouders en kinderen (minder leed) en is op de langere termijn ook kostenbesparend. Gedragsproblemen op jonge leeftijd brengen kosten mee voor de maatschappij. Die groep doet vaker een beroep op instellingen voor jeugdzorg, jeugdhulpverlening en aangepast onderwijs. Op latere leeftijd hebben die kinderen vaker te kampen met schooluitval, werkloosheid, relatieproblemen en financiële afhankelijkheid van de overheid (Charles, Bywater & Edwards, 2010; Erskine, et al. 2016).

Onderzoek rapporteert dat 10 à 15% van de gezinnen geconfronteerd wordt met ernstige opvoedingsproblemen of gedragsproblemen van de kinderen (Hellinckx & Grietens, 1993; Hermanns & Vergeer, 1996; in Colpin & Vandemeulebroecke, 2002). Opvoedingsondersteuning wordt gezien als een belangrijk instrument voor de preventie van dergelijke problemen (2002).

Risicofactoren

*Het belang van de **ouder-kindrelatie** en de **opvoedingsstijl**⁶ (Bijttebier et al., 2015) blijkt niet alleen uit de vragen van ouders. Het blijkt ook uit onderzoeksrapporten.*

Onderzoek toont aan dat de kwaliteit van **de ouder-kindrelatie** en de **ouderlijke opvoedingsstijl** een belangrijke invloed uitoefenen op de kinderlijke ontwikkeling (Janssens & Van As in Colpin & Vandemeulebroecke, 2002). Het ontwikkelingsmodel van Reid (Reid, Patterson & Snyder, 2002; Reid, 1993; Reid & Eddy, 1997) pleit voor een zo vroeg mogelijk ingrijpen bij dwingend en agressief gedrag. Een vroegtijdig ingrijpen verkleint de risico's op een negatief ontwikkelingstraject (met een groter risico op werkloosheid, middelengebruik en relatieproblemen).

In wat volgt nemen we enkele onderzoeksbevindingen op, die ons attent maken op mogelijke risico's, zonder daarbij volledigheid na te streven.

Risico's voor de ouder-kindrelatie

In de vakliteratuur en in onderzoek is uitgebreid aandacht besteed aan het belang van de relatie tussen ouders en kinderen en hoe die onder druk kan komen te staan bij het opvoeden van jongeren.

“Tussen 10 en 25 jaar zijn er 3 domeinen die tegelijkertijd ontwikkelen en elkaar beïnvloeden: de lichamelijke ontwikkeling, de verstandelijke ontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling (inzicht in jezelf en anderen).”

Eveline Crone, hoogleraar cognitieve ontwikkelingspsychologie, verwoordt het als volgt: “Het basisschoolkind verdwijnt, de ouder wordt een ouwe zaag, er komen emotionele uitschieters, stemmingswisselingen en kicks” (Crone, 2008).

Die ontwikkelingen hebben een impact op het kind en op de interacties met de omgeving. In deze fase gaan ouders opnieuw en verder op zoek naar hoe ze hun aanbod en hun relatie verder kunnen afstemmen op de noden en behoeften van hun kind.

Een van de uitdagingen is: de wijzigende ouder-kindrelatie. Ouders blijven hoe dan ook belangrijk voor hun kinderen. Het netwerk van de jongere breidt uit en de jongere brengt meer en meer tijd buitenshuis door.

⁶ Opvoedingsstijl heeft 2 betekenissen. De term kan verwijzen naar het opvoedingsklimaat waarbinnen de opvoedingsgedragingen van ouders betekenis krijgen. En de term heeft ook een betekenisaspect. Naast handelingen kunnen ook attitudes deel uitmaken van een opvoedingsstijl.

Vrienden worden belangrijker en jongeren verlangen en streven naar meer autonomie. De jongere wordt meer en meer een zelfdenkend en volwassen individu. Er ontstaat meer afstand tussen de ouder en de jongere. De machtsverhouding in de relatie wordt nu horizontaler en symmetrischer (Laursen & Collins, 2009).

De verdere ontwikkeling van kinderen kan ouders uitdagen in de verdere vormgeving van hun relatie met hun kind. Soms is de uitdaging van dien aard dat ze leidt tot negatieve opvoedingsspanning en -stress. Dat kan de kwaliteit van de gehechtheid van jongeren aan hun ouders in het gedrang brengen. Onderzoek wijst in dat verband op een verhoogd risico op internaliserend en externaliserend probleemgedrag (Buist et al., 2004). Diverse onderzoeken wijzen op het belang van de hechttingsrelatie tussen ouders en kind, en hoe die in sterke mate bepaalt hoe kinderen (kunnen leren) omgaan met emoties, hoe ze over zichzelf denken en hoe agressief gedrag zich ontwikkelt. Emoties op een succesvolle, sociaal aanvaardbare manier leren reguleren is een belangrijk onderdeel van een positieve ontwikkeling (Bosmans et al., 2020; Brenning et al., 2012; Kochanska et al., 2009; Mikulincer & Shaver, 2019). Dat leren vraagt een volwassene die kan helpen en een model kan zijn in hoe je emoties op een sociaal aanvaardbare manier kan reguleren.

Dr. Diederick (2013) wijst erop dat de meeste jongeren zonder al te veel problemen de adolescentie doormaken en vlot de stap zetten naar de volwassenheid, waarbij ze een goede band met hun ouders behouden (Diederick, 2013).

Risico's bij opvoedingsstress

Wanneer het geloof in de eigen mogelijkheden om adequaat om te gaan met stresserende eisen of uitdagingen (de mate van *self-efficacy*, cf. risico's bij verminderde *self-efficacy*) onder druk komt te staan, kan opvoedingsstress toenemen (Benzies et al., 2013). We nemen aan dat wanneer vragen en steunbehoeften (te lang) onbeantwoord blijven dat het geloof in eigen competentie kan verzwakken en ook de negatieve opvoedingsstress kan toenemen.

Onderzoek toont dat ouders die meer stress ervaren vaker een beroep doen op negatieve opvoedingsaspecten⁷ zoals psychologische controle, overbescherming, overreactiviteit en chaos in de opvoeding. Die negatieve opvoedingsaspecten hebben een negatieve impact op de ontwikkeling van het kind (Yates et al., 2010). Hier komt een 'autoritatieve opvoedingsstijl', waarbij ouders meer gebruikmaken van positieve opvoedingsaspecten⁸ onder druk.

Een tekort aan toezicht, inconsequente en harde disciplineren, een tekort aan betrokkenheid en veelvuldige verstoting worden in verschillende onderzoeken aangeduid als factoren die delinquent gedrag kunnen voorspellen (Dishion et al., 2016; Dishion et al., 1991; Loeber & Dishion, 1983; Stormshak et al., 2000).

De negativiteit van de ouders verhoogt niet alleen de kans op negatieve reacties in het gedrag van hun kind, maar ook op negatieve responsen door hun kind. Ouders dragen ongewild on gepaste, regulerende gedragsstrategieën over aan hun kind door eigen negatieve emotionele responsen (Scramella & Leve, 2004).

⁷ Psychologische controle in de opvoeding: met deze controlerende interventies oefenen de ouders invloed uit op het gevoel van trots en schuld van het kind (Soenens & Steenkiste, 2010).

Overbescherming en overreactiviteit van de ouders tegenover het kind: door te veel grenzen en bepalingen voor het kind te stellen onderdrukken ouders de groei en autonomie van het kind (Kins et al., 2013). Hier wordt vaak 'hard gestraft'. Prinzie et al. (2009) wijzen op de mogelijke nefaste impact daarvan op de ontwikkeling van het kind.

⁸ Die positieve opvoedingsaspecten worden verder uitgewerkt bij de autoritatieve opvoedingsstijl (cf. **Fundament 3**, Nieuwe autoriteit en waakzame zorg (Omer, 2011, 2015), autoritatief opvoeden (Baumrind, 1971).).

Coie en Dodge (1998) rapporteren dat negatieve opvoedingsgedragingen zoals een zeer strikte disciplinerende, het gebruik van zware straffen, en een gebrek aan of een inconsistent gebruik van disciplinerende samenhangen met externaliserend probleemgedrag van kinderen.

Ouderlijke stress heeft een impact op het welzijn van zowel ouders als kinderen. Bij ouders kan het zorgen voor een daling in levenskwaliteit, bij kinderen kan het effect hebben op hun probleemgedrag, omdat ouders door hun stress niet meer komen tot adequaat opvoedingsgedrag, geen positief opvoedingsklimaat kunnen scheppen, of niet tot noodzakelijke aanpassingen komen die hun kind nodig heeft (Estes et al., 2009; Theule et al., 2013; Woodman & Hauser-Cram, 2013). Bovendien zouden ouders die opvoedingsstress ervaren ook minder goed in staat zijn om interventies toe te passen die het gedrag van hun kind kunnen veranderen (Kazdin & Whitley, 2003). (Bijttebier et al., 2015).

Risico's bij verminderde *self-efficacy*

Onderzoek wijst op meer risico voor een dysfunctionele opvoedstijl (inconsistent en inadequaat reageren op het gedrag van de kinderen) wanneer de *self-efficacy* (Bandura, 1977) van ouders laag is. *Self-efficacy* is het geloof in de eigen mogelijkheden om adequaat om te gaan met stresserende eisen of uitdagingen (Bandura, 1977). Het gevolg van een (te) lage *self-efficacy* is een grotere kans op gedragsproblematiek bij de adolescent (Jones & Prinz, 2005) en een slechter gevoel van welzijn bij de ouders (Hastings & Brown, 2002). Als ouders vaststellen dat ze niet opvoeden zoals ze willen opvoeden, resulteert dat vaak in een laag welzijn (Mroczek & Kolarz, 1998). Bandura onderbouwt in zijn *self-efficacy theory* dat mensen gemotiveerder zijn om een probleem op te lossen als ze denken dat succesvol te kunnen doen (Bandura, 1977).

Haim Omer (2007) wijst op het verhoogde risico van het ontstaan van dysfunctionele interactiepatronen. Interacties waarbij ouders na verloop van tijd heen en weer geslingerd kunnen worden tussen 'toegeven' en 'terugslaan'. Dan ontstaat het risico dat ouders zich laten provoceren tot agressieve reacties en/of kiezen om 'op te geven'. Gerald Patterson en zijn team beschreven die patronen al eerder (Patterson et al., 1992).

Bijkomende risico's in de vroege adolescentie

Onderzoekers wijzen erop dat kinderen in de vroege adolescentie extra kwetsbaar zijn om internaliserende en externaliserende gedragsmoeilijkheden te ontwikkelen (Buist et al., 2004). In relaties waarin de adolescent de relatie met de ouder(s) als positief ervaart, verkleint de kans op *acting out* en regelovertredend gedrag. Andersom, als adolescenten de relatie met de ouders als negatief ervaren en die zich laat kenmerken door een gebrek aan warmte, communicatie en vertrouwen vergroot de kans op delinquent en agressief gedrag (2004)⁹.

Samenvattend

Zowel in de opvoedingsvragen en ondersteuningsbehoeften van ouders als in onderzoek staat de relatie tussen ouder en kind en het belang daarvan centraal. Onderzoek wijst op de risico's van een negatieve affectieve band tussen ouder en kind, in het bijzonder bij stressvolle gebeurtenissen. Die gebeurtenissen doen zich meer voor in de ontwikkelingsfase van de adolescentie dan in andere ontwikkelingsfasen. Sommige ouders zoeken bijkomende handvatten om passend grenzen te stellen en reageren op gedrag dat hen bezorgd maakt.

⁹ Tegelijk wijzen de auteurs op een aantal beperkingen in dit onderzoek, waardoor we alert blijven voor een 'sluitende' interpretatie van de bevindingen.

Wanneer opvoedingsstress toeneemt, maken ouders vaak meer gebruik van negatieve opvoedingsgedragingen. Onderzoek wijst op de risico's van negatieve opvoedingsgedragingen. Een weinig warme en ondersteunende relatie en negatieve opvoedingsgedragingen kunnen resulteren in internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind. Een verminderd gevoel van *self-efficacy* kan een negatieve impact hebben op het welzijn en het gedrag van de ouder en het kind.

Het is belangrijk dat ouders zich voldoende competent kunnen blijven voelen in de opvoeding van hun kind en dat zij een positieve affectieve relatie met hun kind kunnen behouden, en dat ze die relatie kunnen herstellen als ze dat nuttig vinden en willen. Ouders hebben daarbij, als zij dat wensen, recht op ondersteuning. Dat zien we als een gefundeerde inzet van deze praktijk.

2.2 Voor wie: doelgroep

2.2.1 Inleidend

De praktijk richt zich naar ouders van kinderen tussen 10 en 19 jaar. Het aanbod situeert zich in een context van preventieve gezinsondersteuning, waarbij ouders zich bij de opvoeding van hun adolescenten alledaagse opvoedingsvragen stellen¹⁰.

In wat volgt bakenen we de doelgroep concreet af op basis van hoe ouders hun opvoedingsvragen beleven. We maken gebruik van de opdeling volgens Kousemaker & Timmers-Huigens (1985). De 2 categorieën waarop deze praktijk zich richt, maken we verder nog concreter vanuit de praktijk bij 'ouders aan het woord'. Vanuit het werk van Geraldien Blokland (1996) nemen we extra indicaties en exclusiecriteria op, met aandacht voor een 'toeleiding-instrument'. Om de doelgroep en de praktijk verder te situeren, maken we vervolgens het onderscheid duidelijk tussen opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp (Vandemeulebroecke en Nys, 2007). Verder motiveren we de leeftijdsafbakening (Crone, E., Nelis, H. en Van Sark, Y., 2004) en het belang om een gevoel van lotgenootschap in de groep te kunnen hebben (Yalom, I., 1995). We maken ruimte voor diversiteit binnen de doelgroep met expliciete ruimte voor 'vaders'. We sluiten de rubriek met een samenvatting.

Onderstaand maken we 2 categorieën (1985) concreet waarop deze praktijk zich richt en 2 die niet tot de doelgroep behoren. We vertrekken telkens vanuit hoe ouders hun opvoedingsrealiteit beleven.

Beleving van de opvoedingsrealiteit

Er bestaan geen strikt objectieve kenmerken om opvoedingsproblemen naar zwaarte te onderscheiden. De ouders nemen aan deze praktijk deel op eigen initiatief. Zij bepalen finaal of zij mogelijkheden zien in het aanbod. Ouders beleven hun uitdagingen en balans tussen draaglast en draagkracht op hun eigen manier. Wat de ene ouder als problematisch ervaart, is misschien voor de andere ouder helemaal geen probleem (Blokland, 1996). Dat maakt dat we in deze praktijk aansluiten bij hoe de ouders hun opvoedingsvragen zelf beleven.

¹⁰ Diverse bronnen benoemen de ontwikkelingsperiode tussen 10 en 19 als de adolescentieperiode. De leeftijdsafbakening schommelt in de literatuur tussen 10 en 23 jaar. Er zijn geen argumenten om een kleine afwijking in leeftijd te zien als een criterium om toegang tot het aanbod te ontzeggen.

Kousemaker & Timmers-Huigens (1985) onderscheiden 4 categorieën bij hoe ouders de eigen opvoedingssituatie beleven. Op basis van de beleefde ernst en zwaarte van de problemen: gewone opvoedingssituatie (1), opvoedingsspanning (2), opvoedingscrisis (3) en problematische opvoedingssituatie (4). We volgen hieronder de verdere beschrijvingen van de genoemde auteurs bij de verschillende categorieën.

2.2.2 2 categorieën tot wie deze praktijk zich richt

Categorie 1: de gewone opvoedingssituatie

Omschrijving

Ouders die vragen, twijfels en problemen vanuit hun dagelijkse, gewone opvoedingsrealiteit ondervinden. De ouders ervaren geen opvoedingsmoeilijkheden. De ouders stellen vragen en zoeken naar antwoorden en oplossingen. Doorgaans ervaren de ouders dat de vragen naar tevredenheid op te lossen zijn. Ze voelen zich gewoonlijk competent, maar hebben soms twijfels. De ouders kunnen voldoende perspectief nemen vanuit hun kind, de omgeving en zichzelf. Ze geven aan soms behoefte te hebben aan informatie, ondersteuning en ervaringsuitwisseling en ervaren doorgaans ook voldoende steun vanuit het eigen netwerk, zoals de eigen partner, burens, vrienden, familie...

In gewone opvoedingssituaties kunnen er ook tekorten of lacunes zijn die de opvoeding beïnvloeden, zoals een beperkte maatschappelijke integratie van ouders, een neiging tot (over)bescherming, taalbeperkingen, weinig speelaanbod voor kinderen... Die zijn evenwel niet van dien aard dat ouders daardoor opvoedingsproblemen ervaren.

De ouders binnen deze categorie zijn voldoende tevreden over de beleefde opvoedingswerkelijkheid.

Kousemaker & Timmers-Huigens (1985) stellen dat vrijwillige oudercursussen, gespreksgroepen voor ouders van kinderen in een bepaalde leeftijdsgroep of met een bepaalde problematiek, algemene ondersteuning met informatieverstrekking en voorlichtingsavonden bij deze categorie deel uitmaken van een passend aanbod.

Ouders aan het woord

“Mijn kinderen zitten nog niet in hun puberteit, maar ik wil hier toch aansluiten, want de puberteit komt er sowieso aan.”

“Op zich gaat het goed bij ons, we hebben een goede relatie met onze zoon. Wel vinden we dat hij veel tijd spendeert aan zijn computer, we weten niet altijd goed hoe we hier het best op kunnen reageren.”

“We hebben de indruk dat de vrienden van onze dochter een slechte invloed hebben op haar. Plots vindt ze de school niet meer zo belangrijk. Als we er iets van zeggen wordt ze kwaad, we weten niet goed hoe we hier het best op kunnen reageren.”

“Het lukt ons niet altijd goed om contact te maken met onze dochter. Ze vertelt weinig over wat haar bezighoudt of hoe het op school verlopen is. We weten niet goed of we hier nu bezorgd over moeten zijn of niet. Wat kunnen we doen?”

Categorie 2: opvoedingsspanning

Omschrijving

Ouders die aangeven dat de opvoedingsvragen niet voldoende bevredigend op te lossen zijn. Het opvoedend handelen wordt als minder effectief ervaren. Ouders rapporteren dat het niet meer zo soepel gaat. Het opvoeden kost meer tijd, energie en moeite. Er is meer en meer sprake van gevoelens van teleurstelling, wrevel en bezorgdheid, zowel ten opzichte van het kind, als de partner als zichzelf. Ouders zoeken alternatieven om met de situatie om te gaan. De opvoedingssituatie vormt een lichte bron van stress. Kinderen kunnen allerlei negatief reactief gedrag vertonen. Ouders voelen een toenemende onzekerheid en vragen zich af wat ze fout doen. Vaak is er minder ruimte voor het perspectief van het kind. Ouders signaleren een toenemende behoefte aan informatie, advies en steun. Ze ervaren de steun in het eigen netwerk doorgaans als 'ontoereikend' (Burggraaff-Huiskens, 2007).

Kousemaker & Timmers-Huigens (1985) stellen dat ook bij deze groep het aanbod, zoals uitgewerkt bij de ouders die geen opvoedingsmoeilijkheden ervaren, een plaats kan hebben. Het aanbod kan hier aangevuld worden met een meer specifieke oudercursus, gericht op een bepaalde problematiek. Bij beginnende en toenemende opvoedingsspanning wordt de individuele begeleiding van ouders en kinderen, soms met een wat uitvoerigere observatie en diagnosestelling, belangrijker naarmate de spanning toeneemt.

Ouders aan het woord

“Mijn zoon brengt meer en meer tijd door op zijn kamer, we zien hem amper nog aan tafel om te eten. Als we er iets over zeggen volgen er verwijten en ontstaat er ruzie.”

“Onze dochter gaat soms niet naar school. Op de momenten dat ze niet naar school wil, ontstaat er telkens een hevige strijd, waarbij we soms lelijke dingen zeggen. Uiteindelijk blijft ze dan toch thuis. Dat gebeurt de laatste tijd vaker.”

“Onze zoon komt de laatste tijd steeds te laat thuis. We hebben de indruk dat hij heel afwezig rondloopt. We hebben al op alle mogelijke manieren geprobeerd om hem duidelijk te maken dat we bezorgd zijn. Maar onze bezorgdheid blijft, de situatie verandert niet. Volgens ons dringen we niet goed door.”

“We hebben de laatste tijd ruzie over de kleinste dingen. De sfeer is negatief en explosief, we doen ook niets meer samen de laatste tijd.”

“Hij moet doen wat we zeggen, wij zijn zijn ouders. En dat doet hij dus niet.”

2.2.3 2 categorieën die niet tot de doelgroep gerekend worden

Categorie 3 en 4: opvoedingscrisis en problematische opvoedingssituatie

Bij categorie 3 (opvoedingscrisis) en 4 (problematische opvoedingssituatie) neemt de behoefte aan externe hulpverlening toe. Bij categorie 3 neemt de spanning over de opvoedingsvragen toe. Problemen worden acuut en escaleren. De ouder voelt zich incompetent en er komt steeds minder ruimte voor een kindperspectief. De behoefte aan hulp neemt toe, de ouder maakt meer en meer gebruik van ad-hocnoodoplossingen. Ouders voelen zich hier gedwongen om meteen gedragsveranderend opvoedend te handelen. Bij categorie 4 is specialistische hulp en intensieve hulp noodzakelijk om een verandering mogelijk te maken.

De ouder-kindrelatie is ernstig verstoord en ouders voelen zich geheel machteloos, bezorgd, teleurgesteld en geïrriteerd. Steun in het alledaagse niet-professionele netwerk van vrienden, familie en bureaus is in beide categorieën ontoereikend.

Binnen de preventieve gezinsondersteuning – en dus ook binnen dit aanbod ‘Samen zorgen voor jongeren’ – bakenen we de doelgroep af tot de eerste 2 categorieën. Daarmee willen we een onderscheid maken tussen preventieve gezinsondersteuning en hulpverlening.

2.2.4 Extra indicaties en exclusiecriteria

In deze rubriek nemen we een aantal concrete extra indicaties en contra-indicaties op. Die zijn nuttig om verder in te schatten (samen met de ouders) of deze praktijk al dan niet kan tegemoetkomen aan de hoop van de ouder(s).

We baseren ons op de uitwerkingen van Geraldien Blokland (2009)¹¹ en selecteren indicaties en exclusiecriteria die ook voor deze praktijk van toepassing zijn.

Extra indicaties

Wanneer de praktijk geschikt kan zijn:

- als ouders zelf in staat zijn om sturing te geven aan het gedrag van hun kind en behoefte hebben aan ‘een steuntje in de rug’
- als ouders openstaan voor advies en informatie, en bereid en in staat zijn om zelf mee te werken aan de oplossing van hun probleem.

Exclusiecriteria

Wanneer deze praktijk onvoldoende geschikt is:

- als een vraag tot deelname komt van opvoeders die uit hoofde van hun beroep voor kinderen zorgen, zoals groeps werkers in de jeugdhulp of kinderopvang. Zij hebben een professionele relatie met de kinderen en hun relatie is niet zonder meer vergelijkbaar met die van ouders.
- als het probleem een duidelijke medische oorzaak heeft
- als we de noodzaak tot langdurige en intensieve hulpverlening vermoeden
- als er sprake is van een ernstige persoonlijke problematiek bij (een van) de ouders.

Er zijn geen exclusiecriteria op het vlak van demografische kenmerken.

Instrument voor toeleiding

In de praktijk kan het lastig zijn om op basis van een kennismakingsgesprek die subjectieve inschatting te maken. Soms zijn meerdere gesprekken aangewezen.

¹¹ Geraldien Blokland heeft criteria uitgewerkt om in te schatten of de vragen van ouders een plaats kunnen hebben binnen het aanbod van het ‘pedagogisch adviesgesprek’, een praktijk die zich ook binnen de preventieve gezinsondersteuning situeert. Het adviesgesprek richt zich naar ouders in een gewone opvoedingssituatie, ouders in opvoedingsspanning en ouders in opvoedingscrisis. Het pedagogisch adviesgesprek richt zich, in tegenstelling tot de praktijk ‘Samen zorgen voor tieners’, dus ook tot ouders die de situatie als een opvoedingscrisis beleven. Met de praktijk ‘Samen zorgen voor tieners’, die bestaat uit een groepsaanbod, kunnen we onvoldoende tegemoetkomen aan de vragen en noden die voorkomen in situaties die als opvoedingscrisis worden beleefd, zowel als het gaat over inhoud als intensiteit. Dan kunnen individuele contacten vaak beter tegemoetkomen aan individuelere noden. Een combinatie van ‘pedagogisch adviesgesprek’ met ‘Samen zorgen voor tieners’ kan evenwel nuttig zijn voor, in het bijzonder, ouders die een toenemende opvoedingsspanning ervaren.

Daarbij kunnen bijkomende gesprekken vanuit eerstelijnsdiensten nuttig zijn. Het is belangrijk dat de persoon die het eerste contact met de ouders aangaat deskundig genoeg is om in te schatten of de vragen voldoende passend zijn bij deze praktijk. (Blokland, 2009).

Deze praktijk voorziet daarom een instrument¹² om toeleiders en praktijkaanbieders te ondersteunen zodat ze samen met ouders kunnen inschatten of het aanbod voldoende aansluit bij de hoop van de ouders. De toeleider en/of praktijkaanbieder beslist finaal over de mogelijkheid tot deelname. Als een deelname niet aangewezen is, engageert de toeleider zich om samen met de ouders een alternatief aanbod te vinden dat beter aansluit. Het instrument wordt ter beschikking gesteld op de website van het KRACHT Collectief.

2.2.5 Wel opvoedingsondersteuning, geen opvoedingshulp

Opvoedingshulp richt zich op ouders met opvoedingsvragen die een intensieve, gespecialiseerde aanpak vragen en die ze in gespecialiseerde voorzieningen vinden. De scheidingslijn tussen opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp is niet altijd eenvoudig te trekken. Die blijft arbitrair. Vandemeulebroecke en Nys spreken over een schemerzone. In die schemerzone zien ze ruimte voor een gecombineerd aanbod. Zo is het denkbaar dat ouders worden bijgestaan vanuit de hulpverlening en ook deelnemen aan een aanbod vanuit de preventieve gezinsondersteuning (Vandemeulebroecke & Nys, 2007).

2.2.6 Lotgenootschap, het belang van gedeelde verhalen

Binnen deze praktijk vinden we het van belang dat bij de samenstelling van de groep voldoende aandacht blijft voor de ervaring van lotgenootschap (Yalom, I., 1995). Herkenbare verhalen horen en delen wordt beschouwd als een van de werkzame ingrediënten bij het werken in groepen. Zo kunnen ouders opmerken dat hun vragen, situaties en moeilijkheden gedeeld zijn.

Irvin Yalom (1995) komt in zijn studie tot de bevinding dat 'dat kunnen delen' een positief effect heeft op het zelfwaardegevoel en bijdraagt tot de werkzaamheid van een oudergroep.

We gaan er op dit moment van uit dat de ervaringen van ouders in een opvoedingscrisis en met opvoedingsnood mogelijk niet voldoende aansluiten bij de ervaringen van ouders die vragen hebben over hun dagelijkse opvoedingsrealiteit en/of hun gevoel van toenemende opvoedingsspanning.

Voor de categorieën opvoedingscrisis en opvoedingsnood werken we een plusaanbod uit: 'Samen zorgen voor jongeren¹⁷'.

2.2.7 Leeftijdsafbakening

De praktijk is bedoeld voor ouders met kinderen tussen 10 en 19 jaar.

De psycho-educatie die we in deze praktijk aanbieden is toegespitst op lichamelijke, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkelingen die zich voordoen in de leeftijdscategorie 10 tot 25 jaar. Al die ontwikkelingen verlopen in een ongelijk tempo. Dat tempo verschilt ook van jongere tot jongere (Nelis & Van Sark, 2014).

¹² Dit instrument wil ondersteunen om samen met ouders in te schatten of een deelname voldoende passend kan zijn. Het instrument is in ontwikkeling en zal vindbaar zijn met de volgende link <https://krachtcollectief.be/>

Van hieruit bieden we psycho-educatie voor een ruimere leeftijdscategorie dan de afgebakende. De ontwikkeling is niet altijd gelijklopend met de biologische leeftijd van het kind.

Ook met deze leeftijdsafbakening willen we de kans om herkenbare verhalen te kunnen horen en te delen vergroten. Ook zo kan 'lotgenootschap' ontstaan en kunnen we het versterken.

Tegelijk zijn we momenteel niet geneigd om ouders met kinderen die een jaar ouder of jonger zijn een deelname aan deze praktijk te ontzeggen. We hebben op dit moment geen tegenindicaties die een dergelijke strikte afbakening onderbouwen. We zullen praktijkervaringen van zowel gebruikers als aanbieders verzamelen om die stelling al dan niet bij te sturen of verder te staven.

Diversiteit

- Algemeen

Het draaiboek voorziet ruimte voor de praktijkwerker om aanpassingen te doen om, indien nuttig, het aanbod nog beter te laten aansluiten bij specifieke doelgroepen en vragen van ouders. Er zijn in het draaiboek (2018, 2023) altijd keuzemogelijkheden bij de gesuggereerde methodieken en technieken opgenomen. Tegelijk is er ruimte om eigen methodieken en technieken in te zetten om de uitgewerkte doelen na te streven. Je kunt bijvoorbeeld kiezen om meer te werken met actieve opdrachten of beelden tijdens de bijeenkomsten.

Verder duiden we in het grondplan ook het belang van een nieuwsgierige, echte en respectvolle grondhouding om de ouderbijeenkomsten te begeleiden. We nemen aan dat een niet-invullende houding bijdraagt tot sensitief (competent) en aansluitend samenwerken met diverse doelgroepen.

Vanuit de bedoelde oplossingsgerichte grondhouding (cf. 2.3.2. uitgangspunten van deze praktijk) sluit de praktijkwerker aan bij de unieke manier van samenwerken en veranderen, de hoop (en eventueel veranderingswensen) en de expertise van de ouder(s).

- Vaders

Hoewel we vaders binnen het veld van de opvoedingsondersteuning minder ontmoeten, toont onderzoek aan dat vaders ook ondersteuningsbehoeften hebben en dat ook voor hen steun belangrijk kan zijn. Zonder dat thema gedetailleerd uit te werken en te onderbouwen, willen we toeleiders en praktijkaanbieders uitnodigen om vaders, als het op het moment van de kennismaking nuttig is, expliciet aan te spreken en te communiceren dat het aanbod voor zowel vaders als moeders is. Voor strategieën en tips om vaders te bereiken verwijzen we naar Opgroeien.be (<https://www.opgroeien.be/kennis/themas/vaders/strategieen-en-tips-om-vaders-te-bereiken>).

Samenvattend

De praktijk richt zich naar ouders met kinderen tussen 10 en 19 jaar. Sommige ouders zijn op zoek naar een bevestiging van wat ze allemaal al doen en willen verder nagaan of dat voor hen kan voldoen aan 'goed genoeg'. Nog andere ouders ervaren onzekerheden en moeilijkheden om een warme en ondersteunende relatie met hun kind aan te gaan, vorm te geven en te onderhouden. De dagelijkse omgang en vaak in het bijzonder 'begrenzen', zorgt voor toenemende spanning, stress, onzekerheid en kwaliteitsverlies van de relatie. Ouders ontwikkelen meer en meer een gevoel van verlies van zeggingskracht en contact met het kind. Ze hebben het gevoel dat hun kind zich minder en minder ontvankelijk opstelt voor wat zij willen aanbieden. Ze hebben het gevoel dat hun relatie met hun kind meer en meer onder druk komt.

2.3 Wat wil je bereiken: doelen

Het hoofddoel van de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ is voldoende *self-efficacy* bij de ouder(s) bevestigen en/of versterken. Anders gesteld: het geloof in de eigen mogelijkheden bevestigen of versterken om adequaat om te gaan met stresserende eisen of uitdagingen (Bandura, 1977).

Voldoende *self-efficacy* kan eventuele opvoedingsstress reduceren. Het kan ervoor zorgen dat ouder en kind een gevoel van welzijn behouden en/of versterken en dat ze hun goede relatie behouden en/of versterken.

Een goede relatie tussen ouder en kind kan ernstige externaliserende en internaliserende gedragsproblemen in het verdere ontwikkelingstraject helpen voorkomen. Problemen waarmee de jongeren zichzelf, hun gezin en de samenleving veel last en leed kunnen bezorgen.

Om het hoofddoel te bereiken zet deze praktijk, gesteund door onderzoeken en bevindingen, in op de volgende domeinen (**subdoelen**):

We willen opvoedingsstrategieën bevestigen en/of versterken.

Na afloop van de ouderbijeenkomsten:

- voelen ouders zich (opnieuw/verder) voldoende competent om antwoorden te formuleren op hun alledaagse opvoedingsvragen en twijfels die rijzen bij het opvoeden van hun adolescenten
- hebben de ouders (opnieuw/verder) het gevoel dat ze voldoende handvatten hebben om verder te investeren in de door hen gewilde relatie met hun kind en die goede relatie verder te behouden en/of te herstellen
- hebben ouders het gevoel (opnieuw/verder) grenzen te kunnen stellen en te monitoren, met zorg voor de relatie met hun kind, en dat op een manier die voor hen comfortabel aanvoelt
- hebben ouders het gevoel (opnieuw/ verder) genoeg in lijn te handelen met hoe zij zelf voor hun kind kunnen en willen zijn.

We willen het gezinsklimaat behouden en/of optimaliseren.

Na afloop van de ouderbijeenkomsten:

- ervaren ouders de relatie met hun kind (nog altijd) als voldoende positief of positiever.

Bovenstaande doelen sluiten aan bij hoe verschillende bronnen ‘goede hulp’ definiëren. De hulp moet zo zijn dat de opvoedingsonzekerheid minder wordt, de draagkracht vergroot wordt en het zelfvertrouwen toeneemt en de waardering ten opzichte van zichzelf en elkaar groeit (Kousemaker & Timmers-Huigens, 1985). Het gaat om het bieden van optimale ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren (Vandemeulebroecke, 2007).

In het draaiboek *Waakzaam zorgen voor tieners* (Bussens, S., 2018) zijn subdoelen opgenomen per themabijeenkomst, met inhouden en een agogische strategie om ze te realiseren.

In een samenwerking met het onderzoeksteam Equality¹³, van het gelijknamige onderzoekscentrum binnen HOGENT, worden evaluatie-instrumenten ontwikkeld. Er zal ook samengewerkt worden met het team van Partnership Projects in Londen, om de praktijk ook vanuit hun centrum in Londen en verder aan te bieden.

¹³ <https://www.hogent.be/onderzoekscentra/equality-research-collective/kernteam/#:~:text=Zijn%20onderzoek%20richt%20zich%20op,toegankelijkheid%2C%20burgerschap%20en%20gemeenschapsgerichte%20zorg.>

2.4 Uitgangspunten van je praktijk

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ is verder gegroeid vanuit en gebaseerd op wetenschappelijke onderbouwing. De ontwikkelingen zijn gebaseerd op systemische en oplossingsgerichte inzichten. De systemische invalshoek houdt de focus op relationele aspecten. Het probleem is noch de ouder, noch het kind (Willemse, 2006). De mogelijkheden zijn vindbaar in de interactie en vooral in hoe ouders zich positioneren in de interactie. De oplossingsgerichte invalshoek focust op aanwezige competenties bij de ouders en de door hen gewenste richting. We co-construeren vanuit successen en uitzonderingen. Uitzonderingen bevinden zich in de momenten waarin de interactie en het gedrag als minder uitdagend of problematisch ervaren worden en/of ouders meer een gevoel van competentie en succes ervaren bij de eigen coping met het gedrag van de jongere. In het theoretische kader van de nieuwe autoriteit (Omer, 2011, 2015), met een focus op het concept van waakzame zorg (Omer, 2011, 2015), vindt deze praktijk concrete handvatten (coping en inzichten). Handvatten om ouders – als ze het nuttig vinden en willen – verder te inspireren om opvoedingsvaardigheden te verwerven en te consolideren. Vaardigheden die ouders, al dan niet verder vorm kunnen geven op hun eigen manier. We vullen de genoemde concepten aan met inzichten vanuit zelfdeterminatie en het gezinsgerichte model van Peter Jakob.

Ouders en het ruimere gezin, belangrijke anderen, zijn in die benadering deel van de oplossing (eerder dan een deel van het probleem).

Enkele centrale uitgangspunten als we kijken naar problemen, mogelijkheden en samenwerken met ouders:

- Je hebt alleen controle over het eigen handelen, niet over het gedrag van de ander (bijv. het kind) (Omer, H., 2011,2015).
- Mensen hebben zelfhelende capaciteiten (Le Fevere, 2009).
- Iedere ouder is uniek en heeft dus een eigen manier van samenwerken en veranderen (naar Le Fevere, 2009).
- De mate waarin ouders eigen keuzes kunnen maken, is een maatstaf voor welzijn (Le Fevere, 2009).
- Het probleem zit in de interactie(s), niet in de persoon (Willemse, 2006).
- Ouders hebben een goede reden om te doen wat ze doen en maken gebruik van de beste oplossingen die zij op een gegeven moment ter beschikking hebben (Le Fevere, 2009).
- Het probleem is een oplossing die onvoldoende werkt (Ysebaert, 2017).
- De primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen blijft bij de ouders. Ouders hebben recht op ondersteuning (als ze dat nuttig vinden en willen), om hun rol verder vorm te geven (IVK, 1989).
- Opvoedingsvragen en opvoedingonzekerheden zijn inherent aan goed ouderschap en impliceren niet meteen ‘een nood aan ondersteuning’ (Colpin et al., 1998, Snyers et al., 2001).
- Gewoontes bevredigen meer als ze voldoende in overeenstemming zijn met de existentiële keuzes van de ouder. Existentiële keuzes gaan over wat ouders ‘zichzelf voorhouden dat ze willen zijn’. Wat voor een vader/moeder wil ik zijn? (Ysebaert, 2017)
- Mensen kunnen alleen zichzelf veranderen, wij kunnen een context creëren waarbinnen verandering meer mogelijk wordt (Ysebaert, 2017, Bussens & Schoofs, 2018).
- Mensen kunnen anders omgaan met de realiteit (Ysebaert, 2017).
- De psychologische basisbehoeften autonomie, relationele verbondenheid en competentie moeten bij ouder en kind voldoende aandacht krijgen (Ryan, 1995; Van Steenkiste & Soenens, 2015).

We benaderen opvoeden als een transactioneel proces

De ontwikkeling van kinderen vindt plaats gedurende een voortdurend uitwisselings- en beïnvloedingsproces van enerzijds erfelijke, biologische en psychologische factoren en anderzijds omgevingsfactoren (Tremblay et al., 2018; Van Hazebroek et al., 2019).

Dankzij een evenwicht tussen protectieve factoren en risicofactoren blijft dat proces onder uiteenlopende omstandigheden functioneren (Hermanns 1992, 1995; Vandemeulebroecke, 2000, in Vandemeulebroecke et al., 2002). Opvoeden is een zichzelf sturend proces (Hermanns, 1992, 1995).

We focussen in deze praktijk op elementen waar we een invloed op kunnen uitoefenen: het eigen opvoedingsgedrag.

Bij de verhalen van de ouders is er ook aandacht voor het kindperspectief en de ruimere omgeving. Dat betekent dat de vormingswerker ouders, als dat nuttig blijkt, ook actief uitnodigt om het perspectief van de jongere en de omgeving erbij te betrekken. We willen een unidirectionele benadering van opvoeden vermijden (Colpin, 1999).

Bovenstaande uitgangspunten vertalen zich onder andere in de wijze waarop we de interacties tussen vormingswerker en de ouders vormgeven, de opbouw en de inhoud van de praktijk. Voor verdere concretisering verwijzen we naar het handboek (Bussens, 2018, 2023).

We stellen dialoog centraal

We bieden in deze praktijk inhouden, inzichten en concrete opvoedingsstrategieën aan en daarnaast nodigen we ouders voortdurend uit tot dialoog. Vandemeulebroecke (2004) werkt het principe van de dialoog uit bij de werkingsprincipes voor een kwalitatief aanbod. Algemeen geldende waarden en normen zijn weggefallen. Ouders moeten nu zelf kiezen welke waarden en normen zij belangrijk vinden om door te geven aan hun kinderen en uitzoeken hoe ze dat willen en kunnen doen. Dialoog en de uitwisseling van ervaringen kunnen onzekerheden wegnemen en ouders opnieuw de eigen competenties doen ervaren. In uitwisselingen kunnen ouders zich gesteund voelen, eigen keuzes bevestigd zien en/of uitgenodigd worden om eigen keuzes bij te sturen.

We kunnen geen pasklaar antwoord geven op alle vragen over opvoeden (Vandemeulebroecke, 2007). Met dialoog behoeden we voor een technische (instrumentele) benadering¹⁴ van opvoeden. Elke individuele jongere is uniek, waardoor het niet eenvoudig is om richtlijnen voor de opvoeding te formuleren die gelden voor alle ouders met een tiener (EXPOO, 2015). In dialoog kunnen ouders antwoorden zoeken en nagaan of en hoe ze die ook binnen de eigen situatie kunnen toepassen.

Om die processen mogelijk te maken, gebruiken we in deze praktijk werkvormen en vragen, die uitgewerkt zijn in het handboek.

Samenwerken met ouders

Luc Isebaert (2017) onderbouwt in zijn werk, ondersteund door andere auteurs, het belang van de samenwerkingsrelatie.

¹⁴ Soms gaan vragen terug naar een ideaal van goed opvoeden, bijvoorbeeld: 'Hoeveel zakgeld kan ik mijn tiener geven?', 'Tot hoe laat kan ik mijn tiener laten uitgaan?', 'Welk gedrag mag ik niet tolereren?', 'Wanneer moet ik mij zorgen maken?'. De antwoorden op die vragen zijn subjectief en situatieafhankelijk. "De fysieke en psychosociale ontwikkeling verloopt niet bij elke jongere op dezelfde wijze of volgens hetzelfde tijdsplan" (Van Leeuwen, 2015).

Verscheidende onderzoekers (Frank, 1991; Duncan et al., 2001, in Ysebaert, 2017) duiden op het belang van factoren die niet behoren (non-specifieke factoren) tot de specifieke technieken van een bepaald model of een bepaalde school (specifieke factoren). De samenwerkingsrelatie (alliantie) is voor een groot deel verantwoordelijk voor het resultaat (30 tot 35%) (Ysebaert, 2017).

We citeren en hertalen vanuit het werk van Luc Ysebaert (2017). Onder de non-specifieke of algemene factoren begrijpen we: persoonlijke eigenschappen die de hulpverlener inbrengt zoals empathie, een warme en zorgende attitude, een oprechte belangstelling in wat ouders te zeggen hebben (en niet alleen over hun lasten en problemen, ook over henzelf als mens), authenticiteit in het tonen van emoties, onvoorwaardelijke aanvaarding van de ouders met al hun gebreken en kwaliteiten, aanpassingsvermogen aan de stijl van de cliënt en hoe die zich engageert in de relatie en humor.

In deze praktijk stellen we de houding en vaardigheden van de vormingswerker om te investeren in een samenwerkingsrelatie centraal. De houding waarmee de vormingswerker de oudergroep begeleidt, is een wezenlijk onderdeel van deze praktijk. De 'train de trainer'-opleiding besteedt daar ruimschoots aandacht aan. In het draaiboek inspireren we de vormingswerker concreet vanuit het oplossingsgerichte metamodel met uitgangspunten (aannames) en technieken (vragen). We doen dat binnen een context van nieuwe autoriteit.

Een niet-wetende houding

Geïnspireerd op Andersen & Goolishian (1992) en Ysebaert (2017).

Iedere ouder is verschillend. De vormingswerker kan onmogelijk weten wat voor welke ouder het beste is. De vormingswerker kiest voor een nieuwsgierige houding en bevraagt. De vormingswerker heeft geen kennis over de:

- doelen, wensen en existentiële keuzes van de ouder
- waarden en overtuigingen van de ouder
- resources en vaardigheden die aanwezig zijn in de ouder en in zijn systemen.

In deze praktijk is er ruimte om die te bevragen en erover te reflecteren.

De vormingswerker kent zijn eigen professionele bagage. We denken in die context onder andere aan pedagogische bagage en nog meer specifiek: kennis over het theoretische kader en de technieken die passen bij 'nieuwe autoriteit'. Tegelijk is de vormingswerker zicht bewust van het feit dat kijken vanuit 'nieuwe autoriteit' een manier van kijken naar de werkelijkheid is. Er zijn ook andere manieren. Nieuwe autoriteit is niet al helend en zeker geen 'must'. Samen met de ouders gaan vormingswerkers na of en hoe ze wat ze aanreiken tot nut kunnen maken in de context van de ouder(s).

De vormingswerkers hebben ook bagage om nuttige processen mogelijk te maken, van waaruit ze nuttige ingrediënten voor verandering kunnen activeren.

Het draaiboek en de 'train de trainer'-opleiding reiken tools en oefeningen aan.

Een passende attitude (Bom en Wiebenga, 2020)

Verbinding en gezag tegelijk integreren is een moeilijke opgave (Omer, 2015; Omer & Streit, 2018). Een passende attitude¹⁵ kan houvast bieden en is noodzakelijk. Hans Bom en Eliane Wiebenga (2020) delen enkele inzichten die het belang van ‘een passende attitude’ onderschrijven: “Attituden doordrenken ons denken, voelen en handelen.” Attitude als begrip staat niet op zich: het heeft een relatie met de begrippen waarde en overtuiging. Die waarden en overtuigingen komen tot uitdrukking in zinnen, lichaamstaal, houding en toon. Daarbij is het van belang om samen met ouders, als het past, de mogelijkheid te creëren om hun waarden op een andere manier te uiten. “Een gedragsverandering afdwingen met bijvoorbeeld geroep en gescheld heeft meestal een averechts effect. Bij de opvoedingsstijl van verbindend gezag (nieuwe autoriteit) horen specifieke zinnen die uitdrukking geven aan de attitude”, bijvoorbeeld ‘een attitude van aanwezigheid’. Ouders maken in hun houding en bij elke handeling aan het kind zichtbaar dat ze wat er met het kind gebeurt belangrijk vinden. Die attitude kan onder andere met de volgende uitspraken tot uitdrukking komen: “We vinden het belangrijk om te weten waar je bent en zullen ernaar blijven vragen” (Bom & Wiebenga, 2020).

In deze praktijk besteden we ruimschoots aandacht aan psycho-educatie en hoe die in verbindende communicatie, op een voor de ouders passende wijze, vorm zou kunnen krijgen.

2.5 Opbouw van je praktijk

‘Samen zorgen voor jongeren’ bestaat uit 3 fasen: de aanmelding en het kennismakingsgesprek, 4 groepsbijeenkomsten en een terugkombijeenkomst.

Fase 1: de aanmelding en het kennismakingsgesprek

De aanbieder organiseert – al dan niet vanuit een samenwerkingsverband – de aanmeldingen en de kennismakingsgesprekken met de ouders. Aanmeldingen kunnen vanuit fysieke, telefonische of digitale contacten worden geregistreerd. Het kennismakingsgesprek kan plaatsvinden op het moment van de aanmelding of in de periode na de aanmelding. De persoon die het gesprek organiseert is niet per definitie de persoon die de bijeenkomsten zal leiden.

Tegelijk vermoeden we dat een persoonlijk contact met de begeleider van de bijeenkomsten voor de start van de eerste bijeenkomst voordelen kan hebben. Het kan drempels verlagen, het laat toe om nog meer informatie te delen vanuit de ervaring met andere ouders en voorgaande bijeenkomsten, en om nog beter en meer sensitief op te treden tijdens de bijeenkomsten op basis van de informatie die we verkrijgen tijdens dat eerste contact.

We investeren van bij de start in een positieve samenwerkingsrelatie en een positief emotioneel klimaat (Bussens, 2020; Sharry, 2007; Isebaert, 2017).

Bij voorkeur maken we tijdens een eerste contact of dicht bij dat eerste contact met de ouder(s) een inschatting of deze praktijk een passend aanbod voor de betrokken ouder(s) kan zijn. Om die inschatting te kunnen maken, verwijzen we naar de vooropgestelde criteria over de doelgroep en het eerdergenoemde instrument bij toeleiding.

¹⁵ Perloff (2017) omschrijft attitude als “een aangeleerde, globale evaluatie van een persoon, plaats of kwestie (onderwerp, gebeurtenis)”. Die evaluatie beïnvloedt gedachten en gedrag en dus de manier waarop de ouder op het gedrag, het kind, de gebeurtenis... reageert.

Tijdens het kennismakingsgesprek krijgen ouders concrete informatie over de praktische werkwijze en de inhoud van het aanbod. We noteren summier wat feitelijke gegevens: naam, woonplaats, telefoonnummer van de ouders en naam, leeftijd, sekse van het kind (Blokland, 2009). Bij voorkeur is de verzamelde feitelijke informatie beperkt tot wat minimaal nodig is voor het onderzoek¹⁶. Onnodig informatie verzamelen kan drempelverhogend werken.

Het is van belang om te weten of de ouders geheel vrijwillig deelnemen of zich (min of meer) gestuurd voelen. Van daaruit kunnen we de samenwerkingsrelatie (Le Fevere, 2009; Isebaert en Lefevere, 2022; Bussens en Schoofs, 2022) verder inschatten en onze interventies verder afstemmen. Het is belangrijk om te benadrukken dat de deelname vrijwillig is. Tegelijk betekent een deelname een engagement voor 5 ouderbijeenkomsten, waarbij telkens minimaal een van de ouders aanwezig is (en bij voorkeur beide). ‘Deelnemen’ betekent niet dat we druk op de ouders leggen om zaken te onthullen of met de oudergroep te delen. Tijdens de groepsbijeenkomsten besteden we uitgesproken aandacht aan een emotioneel klimaat waarin alle deelnemers zich voldoende veilig en begrepen kunnen voelen (Isebaert, 2017).

We schatten samen in of er een match kan zijn tussen wat de ouders verwachten van de deelname, het feitelijke aanbod van deze praktijk en de werkwijze. De professional neemt de uiteindelijke beslissing. Bij voorkeur is het op het einde van het kennismakingsgesprek duidelijk of de ouders al dan niet willen/kunnen deelnemen.

Tijdens het eerste contactmoment vullen we de meetinstrumenten (cf. 4.2. kwaliteitsbewaking) samen met de ouders in. Als ouders de ingevulde instrumenten liever op het moment van de eerste bijeenkomst meebrengen, dan kan dat. Soms willen ouders overleggen met hun partner (anderen) of antwoorden verder overdenken.

Fase 2: 4 ouderbijeenkomsten

Elke bijeenkomst duurt 2,5 uur. De eerste 4 bijeenkomsten worden in 4 opeenvolgende weken georganiseerd. Zo willen we de kans vergroten dat deelnemers zich voldoende kunnen onderdompelen in de (soms nieuwe) inhoud en snel kunnen reflecteren over eigen ervaringen met wat ze uitproberen of observeren. Als de tijd tussen de bijeenkomsten te groot is, dreigt er veel van het aangereikte verloren te gaan omdat de neiging dan veel groter is om (ongewild) terug te grijpen naar eventuele ongewenste gewoontes en gedragingen.¹⁷

De 4 bijeenkomsten zijn opgebouwd volgens een vergelijkbare structuur met volgende 5 onderdelen:

- **Deel 1: verwelkoming**

We verwelkomen ouders en iedereen heeft de tijd om aan te komen bij elkaar. Tijdens de eerste bijeenkomst is er aandacht voor kennismaking, groepsafspraken, hoop¹⁸ van de ouders en een programmaoverzicht. De groepsafspraken maken we met het oog op een goed en vlot verloop, en met aandacht voor het emotionele klimaat.

- **Deel 2: verhalen**

We sluiten aan bij de verhalen van de ouders en vertrekken van volgende richtvragen: Wat heeft gewerkt? Wat heeft voor uitdaging gezorgd en hoe hebben jullie het aangepakt? We delen verhalen en ervaringen om samen na te gaan hoe ouders die tot nut kunnen maken in de eigen context. Er is ruimte om successen, krachten, bezorgdheden en lasten te delen.

¹⁶ Zodra samen met het onderzoeksteam bepaald is welke informatie relevant is, delen we die hier.

¹⁷ Ouders bepalen of bepaald gedrag dat ze stellen al dan niet gewenst of ongewenst is.

¹⁸ Die hoop gaat over wat de ouders verwachten van hun deelname.

Vanaf de tweede bijeenkomst vragen we om ervaringen over de inhoud uit de voorgaande bijeenkomst(en) en vanuit de ‘suggesties voor de komende dagen’ (cf. infra, deel 4: ‘vrijblijvende suggesties’) te delen. We lichten krachten, vaardigheden en successen uit en maken ze expliciet. Waar mogelijk en wenselijk verdiepen en verbreden we de inhoud nog. Ook hier is er aandacht voor wat minder goed is gelopen en erkenning voor eventuele lasten.

De gedeelde ervaringen zetten we om (wanneer nuttig en gewenst) in vragen en nemen we mee naar de huidige en volgende bijeenkomsten, om samen tot nog meer mogelijkheden en antwoorden te komen.

- **Deel 3: nieuw thema**

In dit onderdeel van elke bijeenkomst brengen we nieuwe thema's aan en werken ze uit. Nadat het thema aangebracht is, nodigen we de ouders uit om zich samen verder te verdiepen en te verbreden met verschillende werkvormen en toepassingen. De eigen context van de deelnemende ouders staat centraal. Ook hier is het handboek een bron en leidraad voor de vormingswerker.

- **Deel 4: vrijblijvende suggesties**

Op het einde van elke bijeenkomst zijn ‘vrijblijvende suggesties’ opgenomen. Daarmee kunnen ouders, als zij dat nuttig vinden en wensen, aan de slag in de eigen context, in de periode tussen de huidige en de volgende bijeenkomst. Met die ‘vrijblijvendheid’ sluiten we aan bij het belang van keuzevrijheid en nodigen we ouders verder uit in een actorpositie.

Tegelijkertijd moedigen we ouders warm aan om wat wordt aangebracht verder om te zetten in acties. Voor ‘veranderingen’ – waaronder ook bewust kiezen om te behouden – is ‘actie’ nodig. ‘Thuisopdrachten’ moedigen cliënten aan om wat ze hebben gehoord en geleerd tijdens de sessies verder te oefenen en te integreren in de thuiscontext. De cognitieve gedragstherapieën beschouwen die thuisopdrachten als een drijfveer voor verandering (Kazantzis et al., 2005).

- **Deel 5: afronding**

We nodigen ouders uit om te delen wat zij meenemen uit de voorbije bijeenkomst. We stellen daarvoor deze richtinggevende vragen: Wat neem je mee? Hoe zal het zichtbaar zijn in wat je straks en de volgende dagen zult doen?

Wederzijdse transfer tussen de bijeenkomsten en de thuiscontext

We nodigen ouders uit om ervaringen uit de eigen context te bespreken tijdens de bijeenkomsten én ervaringen uit de bijeenkomsten mee te nemen naar de eigen context. Onderzoek duidt op het belang van die overdracht, ‘bridging’ genoemd (Haywood, 1988).

Na afloop van de bijeenkomst(en) willen ouders thuis soms inhouden nalezen om opnieuw in te zetten naar aanleiding van een bepaalde gebeurtenis. Soms willen ouders het aangebrachte op hun beurt ook overbrengen aan belangrijke anderen, zoals hun partner. Een hand-out, gebruikte beelden, of een tekst met korte inhoud is hier nuttig. Daarvoor ontwikkelden we het boek ***Ouders in nesten*** (Bussens, 2019). Dat boek bevat de inhouden van de bijeenkomsten en is geschreven in een toegankelijke taal en vorm, zodat het voor een breed publiek toegankelijk is. Het boek nodigt ouders die dat nuttig vinden ook verder uit tot reflectie en ze kunnen er nog meer handvatten, praktijkvoorbeelden en getuigenissen in vinden.

Optioneel

Als het nuttig en gewenst is en de aanbiedende instantie het kan **organiseren**, kunnen ouders tussen de bijeenkomsten door gebruikmaken van extra ondersteuning om de aangebrachte inhoud te verwerken en verder eigen te maken. Die steun kunnen we bieden in de vorm van fysieke, digitale, hybride en/of telefonische contactmomenten. Dat aanbod kan bijvoorbeeld van pas komen bij ouders die een toenemende opvoedingsspanning (-stress) ervaren. Ook hier zijn het de ouders die bepalen of zij een dergelijk aanbod nuttig en gewenst vinden en welk aanbod voor hen het best past.

Fase 3: terugkombijeenkomst

Opzet

De terugkombijeenkomst maakt inherent deel uit van de praktijk 'Samen zorgen voor jongeren'.

Ook deze bijeenkomst duurt 2,5 uur. Het terugkommoment organiseren we 6 weken na bijeenkomst 4. Tijdens de bijeenkomst is er ruimte voor de tussentijdse ervaringen van ouders, de herhaling van bepaalde inhoud en eventuele vragen.

Ook deze bijeenkomst is opgebouwd volgens een structuur die lijkt op de andere bijeenkomsten:

- **verwelkoming**
- aansluiten bij de **verhalen** van de ouders vanuit volgende richtvragen: Wat heeft gewerkt? Wat heeft voor uitdaging gezorgd en hoe hebben jullie dat aangepakt?
- verhalen en ervaringen delen om samen na te gaan hoe ouders die tot nut kunnen maken in de eigen context
- eventuele **vragen** en uitdagingen inventariseren die de ouders meegebracht hebben
- samen mogelijkheden zoeken bij de geformuleerde vragen en uitdagingen; eventueel inhoud die in de voorbije bijeenkomsten aan bod gekomen is hernemen en verdiepen
- **afronding**: we nodigen ouders uit om te delen wat zij meenemen uit de voorbije bijeenkomst. We stellen daarvoor volgende richtinggevende vragen: Wat neem je mee? Hoe zal het zichtbaar zijn in wat je straks en de volgende dagen zult doen? We informeren waar, wie dat wenst, verdere ondersteuning kan vinden.

Samengevat

De praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' bestaat uit 3 fasen: de aanmeldings- en kennismakingsgesprekfase, de thematische groepsbijeenkomstenfase en de terugkomstfase. De volledige opzet duurt 10 weken, beginnend na de eerste bijeenkomst. De bijeenkomsten zijn deels aanbodgestuurd en deels vraaggestuurd. Ze worden interactief en activerend begeleid met vragen vanuit een oplossingsgerichte (krachtgerichte) insteek.

2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ is concreet uitgewerkt in het handboek *Waakzaam zorgen voor tieners*.

Het handboek is een gedetailleerd draaiboek om de ouderbijeenkomsten vorm te geven en te begeleiden.

De trainersmanual is opgebouwd aan de hand van thematische bijeenkomsten en bevat al het nodige materiaal en meer. Per thematische bijeenkomst zijn doelstellingen, programma-inhouden, extra achtergronden voor de praktijkwerker, handvatten bij de bedoelde agogische begeleiding (onder andere uitnodigende oplossingsgerichte (krachtgerichte) vragen voor ouders), toepassingen en methodieken uitgewerkt. De taal is toegankelijk, met een ruime doelgroep en een context van dagelijks opvoeden in gedachten. Dat komt onder andere tot uiting in de vele diverse praktijkvoorbeelden en de concrete verwoordingen die voor veel ouders herkenbaar en onmiddellijk inzetbaar zijn. Het handboek bevat ook materiaal om vanuit het gedachtegoed binnen de bijeenkomsten, individuele gesprekken met ouders te organiseren.

In het handboek is een code voorzien die gratis toegang geeft tot een online platform met extra materiaal (presentatie, schema's...) om bij de uitvoering van het programma te gebruiken. Achteraan is een uitgebreide literatuurlijst opgenomen.

Het boek is te verkrijgen in verschillende boekhandels en ook rechtstreeks bij de uitgeverij Borgerhoff & Lamberigts.

Link:

<https://www.borgerhoff-lamberigts.be/shop/boeken/waakzaam-zorgen-voor-tieners>

Bussens, S. (2018). *Waakzaam zorgen voor tieners*. Gent: Owl Press (Borgerhoff & Lamberigts).

Onderstaand bieden we een kort overzicht met enkele centrale inhouden:

Elke bijeenkomst is opgebouwd rond een specifiek thema. In de eerste bijeenkomst bieden we psycho-educatie gelinkt aan ontwikkelingen in de vroege adolescentie, met een focus op ‘puberteit’ en ruimer: ‘de adolescentiefase’. Die inzichten kunnen helpen om de eigen opvoedingsstijl verder leeftijdsadequaat af te stemmen (geïnspireerd op De Mey et al. (2013), Crone (2008), Verweire (s.d.), Grabbe (2010), Omer (2011), Swaab (2016) en Nelis en Van Sark (2014)). In de tweede bijeenkomst bieden we inzichten en handvatten om verder een (gewilde) positie in te nemen in de ouder-kindrelatie. En opvoedingsaspecten vorm te geven met zorg voor die relatie, gelinkt aan een autoritatieve opvoedingsstijl (geïnspireerd op Bom en Wiebenga (2017), Verhaeghe (2015), Brinkgreve (2012), Omer (2011, 2015), Hughes (2009) en De Mey et al. (2013)). In bijeenkomst 3 staat het opvoedingsconcept van waakzaam zorgen centraal. We gaan na welke niveaus van aandacht op welk moment passend kunnen zijn. Ook hier leggen we de link met het belang van een autoritatieve opvoedingsstijl, geïnspireerd op Omer (2007, 2011, 2015) en Baumrind (1966). In bijeenkomst 4 zoomen we in op toenemende spanningen in de relatie die zich kunnen vertalen in toenemende conflicten en stress. We bieden inzichten en handvatten die helpend kunnen zijn om (verder) grenzen te stellen, die (verder) te handhaven en indien nodig (verder) ‘te de-escaleren’.

Om verder leiding te nemen en een duidelijk standpunt in te nemen is er aandacht voor een focus op eigen gedrag, de eigen bezorgdheid (als ouder) en zorg voor de relatie met de jongere (geïnspireerd op Isebaert (2016), Ellis en Baldon (2004), Ogden et al. (2006), De Mey et al. (2013), Omer (2011), Siegel, D. 1999). Tot slot staan in de vijfde bijeenkomst de vragen en ervaringen van de ouders centraal.

We reiken inzichten en handvatten aan. Dat doen we altijd onderzoekend, in dialoog en met de uitnodiging om na te gaan of wat aangereikt wordt nuttig kan zijn in de specifieke opvoedingscontext van de ouder. Dat doen we in een groep met ouders waar stevast een veelheid aan expertise en verhalen aanwezig is. Er zijn geen pasklare antwoorden. Wat aangereikt wordt kan bevestigen en/of inspireren om verder aanpassingen te doen, op maat van de ouder, het kind en de specifieke context. Ouders kiezen zelf of ze verder aan de slag gaan met de inhoud en uitwisselingen binnen de bijeenkomsten.

2.7 Verwante praktijken

In het eerste deel beschrijven we op welke verschillende manieren je de praktijk kunt aanbieden, al dan niet in een samenwerkingsverband. Vervolgens positioneren we de praktijk ten opzichte van andere praktijken door de praktijk te definiëren als ouderbijeenkomsten (oudercursus), door na te gaan op welke veranderingsmechanismen we inzetten en door de praktijk te vergelijken met enkele soortgelijke praktijken in het binnen- en buitenland.

2.7.1 Samenwerkingsverband

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ kun je op verschillende manieren aanbieden.

De praktijk organiseren vanuit een samenwerkingsverband kan een meerwaarde bieden. Daarbij kun je de kosten, locatie en faciliteiten delen en extra contactmomenten organiseren voor, tussen en na de bijeenkomsten (digitaal, telefonisch, fysiek, hybride). Ook kun je een nog bredere expertise inzetten en verschillende vormingswerkers ter beschikking stellen.

Daarnaast laat het toe om taken zoals de organisatie van de aanmeldingen, de bekendmaking, de toeleiding, het bijhouden van een deelnemerslijst met contactgegevens enzovoort te delen.

Enkele voorbeelden van mogelijke partners zijn Huizen van het Kind, opvoedingswinkels, vormingsorganisaties... En bij uitbreiding alle organisaties die een meerwaarde zien.

Diensten kunnen ook de volledige organisatie van de praktijk op zich nemen. Enkele voorbeelden zijn: voorzieningen binnen de jeugdhulp, de Gezinsbond, centra voor algemeen welzijnswerk, centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning, en zelfstandige praktijken. Ook hier kunnen samenwerkingsverbanden opgezet worden.

2.7.2 Oudercursus, oudertraining of ouderbijeenkomsten?

We kiezen in deze praktijk voor de term ‘ouderbijeenkomsten’. Oudertrainingen richten zich op gezinnen met ernstige(re) opvoedingsproblemen en sluiten dus eerder aan bij de doelgroepen die we eerder situeerden bij opvoedingscrisis en opvoedingsnood. Deze praktijk sluit het meest aan bij de beschrijving ‘oudercursus’.

Wim De Mey (PBS Oudercursus 2021) in de praktijkbeschrijving ‘oudercursus’:

‘Een oudercursus kan opgevat worden als een leercontext voor ouders. Ouders komen samen in groep om hun kennis, vaardigheden en attitudes met betrekking tot ouderschap en opvoeden verder te ontwikkelen en/of verdiepen. Het leerproces wordt begeleid door een vormingswerker die deskundig is in het thema en in het werken met groepen. Leren in een oudercursus is een proces dat zowel intentioneel als niet-intentioneel plaatsvindt. Het is een proces dat niet lineair verloopt en afhankelijk is van de persoonlijke vraagstelling, betekenisverlening en verwerking van de deelnemers. Kennis, vaardigheden en attitudes zijn geen na te streven product of eindresultaat van de cursus maar het verwerven van kennis, vaardigheden en attitudes zijn processen waarbij elke lerende probeert betekenis te geven aan zijn werkelijkheid. Het leereffect is groter naarmate de leercondities meer optimaal zijn: er is aansluiting bij de ervaring, vragen, leerbehoefte, en de persoonlijke leerstijl van de deelnemers en het leerklimaat wordt ervaren als veilig’.

Dembo et al. (1985) en Fine (1980) onderschrijven die definiëring.

Van Londen en Van Londen-Barentsen (1982):

“Oudercursussen worden ingezet als middel bij vroege interventie en preventie van gedragsproblemen bij kinderen. De doelgroep bij oudercursussen bestaat uit ouders die lichte opvoedingsproblemen ervaren.”

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ voldoet in alle facetten aan de bovenstaande definiëring van een oudercursus.

Tegelijk zijn we ons bewust van de beelden die woorden oproepen. ‘Cursus’ staat ook voor lessen over een bepaald onderwerp, opleiding, onderwijs, studie... We willen ouders van bij de start ontmoeten met hun verhalen, last en competenties vanuit een zo laagdrempelig mogelijke insteek. Groepsbegeleiders zien we in deze praktijk als professionals die processen faciliteren en die deskundig zijn in de inhoud van de praktijk. Ze profileren zich niet in een onderwijzende positie vanuit een ‘expertenrol’. We nemen aan dat de woordkeuze, en de bijbehorende beelden, een invloed kunnen hebben op de attitude van de professional en die van de (potentiële) deelnemende ouders.

We kiezen om de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ te omschrijven als **ouderbijeenkomsten**.

Verandermechanismen in oudercursussen (Van As & Janssens, 2007)

Nicole van As & Jan Janssens (2007) gaan op zoek naar veranderingsmechanismen in oudercursussen. Aan de hand van Tavormina (1974) beschrijven zij 2 veranderingsmechanismen: **reflective counseling en behavioral counseling**. *Reflective counseling* heeft te maken met het inzicht, de bewustwording, het begrip en de acceptatie van gedrag en gevoelens van het kind vergroten. *Behavioral counseling* gaat over gedrag: ouders leren hun reacties op het kind te veranderen, om daarmee het gedrag van het kind te veranderen.

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ zet in op beide veranderingsmechanismen.

2.7.3 Een beknopte vergelijking met een aantal andere praktijken

Deze vergelijking heeft zeker niet het opzet om volledig te zijn. Met deze vergelijking willen we het onderscheid scherper stellen waardoor we ‘Samen zorgen voor jongeren’ duidelijker plaatsen tegenover het bestaande, vergelijkbare aanbod in Vlaanderen.

2.7.3.1 Binnenland

Trainingsprogramma voor pleegouders, gebaseerd op ‘geweldloos verzet’

(Frank Van Holen en Johan Vanderfaeillie (2014), Pleegzorg Vlaanderen)

Frank Van Holen en Johan Vanderfaeillie (2014) hebben een trainingsprogramma ontwikkeld voor pleegouders dat gebaseerd is op geweldloos verzet¹⁹ omdat ze vaststellen dat pleegouders vaak worden geconfronteerd met ernstige gedragsproblemen bij de pleegkinderen die zij opvangen. Dat zorgt voor een verhoogde gezinsbelasting, brengt minder effectief opvoedgedrag mee en wordt gezien als een belangrijke oorzaak voor voortijdige beëindiging van pleegzorgplaatsen.

Dit programma onderscheidt zich van de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ op basis van de specifieke doelgroep (pleegouders), de aard van de problemen (ernstige gedragsproblemen bij pleegkinderen die opgevangen worden door pleegouders) en de doelen (pleegouders ondersteunen om probleemgedrag efficiënt aan te pakken en niet-effectief opvoedgedrag te voorkomen, met als doel opvoedingsstress bij pleegouders en probleemgedrag bij pleegkinderen te reduceren en zo voortijdige beëindiging van pleegzorgplaatsingen te voorkomen).

Aanbod oudergroepen, geïnspireerd op geweldloos verzet, in de jeugdhulp in Vlaanderen

In diverse organisaties binnen de jeugdhulp in Vlaanderen worden oudergroepen ingericht die geïnspireerd zijn op geweldloos verzet. We hebben op dit moment geen volledig overzicht van wat waar precies wordt aangeboden. Voor zover we op dit moment weten, zijn er geen uitvoerige beschrijvingen (over doelgroepafbakening, werkwijze, doelen, methodieken enzovoort) van het aanbod en effectmetingen met uitkomsten en conclusies beschikbaar.

Vanuit ons beperkte overzicht kiezen we ervoor om op dit moment geen lijst van aanbieders op te nemen. We willen geen aanbieders over het hoofd zien.

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ onderscheidt zich ook van dit aanbod binnen jeugdhulp. Onze praktijk richt zich naar ouders in een gewone opvoedingssituatie en ouders die een verhoogde opvoedingsspanning ervaren. Het huidige aanbod binnen jeugdhulp richt zich naar ouders die een opvoedingscrisis en opvoedingsnood ervaren.

¹⁹ Acties van geweldloos verzet krijgen vorm vanuit de houding van de nieuwe autoriteit en bevinden zich op het derde niveau binnen het concept van de waakzame zorg.

Programma's in Vlaanderen met een focus op opvoedingsvaardigheden

In Vlaanderen werden de programma's 'Kinderen... de baas?' (Merlevede et al., 2004) en Samen sterker Terug Op Pad (STOP4-7) (De Mey & Merlevede, 2013) ontwikkeld. Die programma's hebben een (cognitief-)gedragsmatige en leertheoretische grondslag (Van Holen, 2014).

"STOP4-7 is bedoeld voor kinderen van 4 tot en met 7 jaar oud, die ernstige externaliserende gedragsproblemen vertonen. Daarnaast richten onderdelen van de interventie zich expliciet op de ouders van de betrokken kinderen en op de leerkrachten" (NJI, 2016).

Doel: "De interventie beoogt gedragsproblemen bij kinderen effectief aan te pakken om daarmee te voorkómen dat de kinderen met hun gedrag verder ontsporen en daarmee zichzelf en de maatschappelijke omgeving veel last bezorgen. Dat bereikt ze door enerzijds prosociaal gedrag aan te leren en te versterken en door opvoedingsvaardigheden van ouders en leerkrachten te versterken anderszijds" (NJI, 2016).

STOP4-7 wordt uitgevoerd in België en Nederland.

STOP4-7 krijgt van de deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie (in Nederland) de erkenning "effectief volgens eerste aanwijzingen voor effectiviteit voor de gehele doelgroep" (NJI, 2016).

'Kinderen... de baas?' wordt omschreven als een groepstraining voor ouders van kleuters en lagereschoolkinderen met gedragsproblemen (Merlevede et al., 2004).

De praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' richt zich alleen op ouders met kinderen tussen 10 en 19 jaar. Er zijn geen vastgestelde 'gedragsproblemen' bij de kinderen. De grondslag van 'Samen zorgen voor jongeren' is systemisch en vertrekt van 'nieuwe autoriteit' (waakzame zorg), waarbij de vormingswerker een houding aanneemt die kracht faciliteert, vanuit het oplossingsgerichte metamodel.

2.7.3.2 Buitenland

Ook in het buitenland zijn er ontwikkelingen binnen het aanbod van oudergroepen geïnspireerd op nieuwe autoriteit, geweldloos verzet. Voor zover we tot op dit moment weten, situeert het aanbod in het buitenland zich ook voornamelijk binnen jeugdhulp en dus niet in het preventieve veld van de gezinsondersteuning.

Hieronder brengen we Tiener Triple P onder de aandacht. Dat programma richt zich tot een vergelijkbare doelgroep als die van de praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' en verschilt – net als de eerder genoemde programma's – in de theoretische basis. Bij Triple P ligt de focus op positieve gedragsbeïnvloeding vanuit (onder andere) sociale leertheorie.

Bij 'Samen zorgen voor jongeren' ligt de focus op de relatie tussen ouder en kind vanuit een meer systemische grondslag, vanuit 'nieuwe autoriteit'.

Tiener Triple P-oudercursus (NJI, 2022)

Triple P staat voor Positive Parenting Program en is ontwikkeld door Matt Sanders (Sanders, 2008). De Triple P-oudercursus is een goed onderbouwd opvoedondersteuningsprogramma en is al vaker onderzocht op effectiviteit. De cursus biedt 4 verschillende workshops van 2 uur aan voor ouders van tieners. Het doel: de competentie en het zelfvertrouwen van ouders bij het opvoeden van kinderen

vergroten om gedrags- en emotionele problemen bij kinderen en jongeren te voorkomen, te verhelpen of te verminderen. “De focus ligt op een positieve gedragsbeïnvloeding.²⁰ Met behulp van de aangereikte opvoedstrategieën leren ouders dagelijkse interacties in het gezin gebruiken om hun kind op een positieve manier te stimuleren. Ze leren de intellectuele en sociale vaardigheden ontwikkelen die kinderen nodig hebben om zich optimaal te ontplooien.” Deze praktijk vindt zijn theoretische basis voornamelijk in het sociale leermodel zoals ontwikkeld door Gerald Patterson en zijn team (NJI, 2022).

Deze oudercursus krijgt van de deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie de erkenningen ‘effectief volgens goede aanwijzingen voor effectiviteit voor de leeftijdsgroep 9 tot en met 11 jaar’ en ‘effectief volgens eerste aanwijzingen voor effectiviteit voor de gehele doelgroep’.

[‘Samen zorgen voor jongeren’ in het Verenigd Koninkrijk](#)

We hebben op dit moment contact met het team van Partnership Projects (oprichter: Peter Jakob) om ook in het VK een aanbod voor oudergroepen binnen de preventieve gezinsondersteuning te ontwikkelen. We plannen om de manier van onderzoeken van de praktijk in België (en Nederland) af te stemmen. We nemen hier later meer informatie op.

Samengevat

De praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’, positioneert zich in het aanbod van de preventieve gezinsondersteuning, als:

- een **groepsaanbod voor ouders van jongeren tussen 10 en 19 jaar**
- een aanbod gebaseerd op een **combinatie van nieuwe autoriteit en oplossingsgericht werken**
- een aanbod met een **focus op de relatie** tussen ouder en kind, vanuit een systemische kijk.

²⁰ Triple P vindt zijn grondslag in: de sociale leertheorie, theorieën over gedragsverandering, ontwikkelingspsychologie van opvoeden, de sociale informatietheorie, ontwikkelingspsychopathologie en houdt rekening met het belang van de maatschappelijke context. Meer informatie: <https://www.triplep-nederland.nl/nl-nl/de-triple-p-methode/theoretische-uitgangspunten/>.

3. Onderbouwing

We beschrijven de theoretische onderbouwing vanuit de keuze voor 7 fundamenteën:

- het transactionele communicatiemodel
- het systemische model
- nieuwe autoriteit en waakzame zorg, autoritair opvoeden
- inzichten vanuit hechting
- het oplossingsgerichte metamodel
- oplossingsgericht begeleiden van oudergroepen
- zelfdeterminatietheorie.

Met deze fundamenteën wil de praktijk de eerder geformuleerde doelen realiseren en een gefundeerd antwoord bieden op de eerder geformuleerde aanleiding en probleemstellingen (risico's).

3.1 Theoretisch kader

Fundament 1. De praktijk baseert zich op het transactionele communicatiemodel (Sameroff & Fiese, 2000). Ontwikkeling wordt gezien als het resultaat van een voortdurende wederzijdse beïnvloeding tussen het individu en zijn omgeving. Opvoeden is een interactieel proces, waarbij ouders en kinderen elkaar voortdurend beïnvloeden.

Bestendigen en of optimaliseren van communicatievaardigheden, positieve opvoedingsgedragingen²¹, inzichten in patronen in gezinsinteracties (in het bijzonder bij stresserende gebeurtenissen) en inzichten (psycho-educatie) en vaardigheden om als ouder, wanneer nuttig en gewenst, anders te reageren, kunnen de relatie tussen ouder en kind positief beïnvloeden. In deze praktijk werken we met de ouders. Het kind is aanwezig in de verhalen van de ouders. We nodigen ouders uit om ook het perspectief van het kind te verwoorden. De interacties staan centraal.

Verschillende buitenlandse onderzoeken zien inzetten op het verbeteren van de communicatie in het gezin en de ouder-kindrelatie als een van de werkzame bestanddelen in oudercursussen (NIZW, 2005).

Fundament 2. De systemische benadering. Deze benaderingswijze verklaart gedrag vanuit de werking van het systeem en de wisselwerking tussen verschillende personen (interpersoonlijk) binnen een systeem. (Willemse, 2006). Dit fundament sluit aan bij het eerste fundament.

Binnen deze praktijk koppelen we de benoemde gedragsproblemen los van het individu en gaan we niet uit van kwaad opzet en oorzaken bij de ouder(s), het kind en/of de omgeving.

²¹ "Opvoedingsgedragingen hebben betrekking op de talrijke, observeerbare handelingen van ouders binnen de opvoedingscontext" (Van Leeuwen, 2015).

De focus ligt op het waarneembare gedrag, de relatiepatronen en datgene wat er nu tussen personen (ouder-kind) gebeurt. Deze insteek werkt ontschuldigend, (meer) verbindend en kan (verder) bijdragen aan een besef van invloed. Om, wanneer nuttig en gewenst, eigen gedrag bij te sturen en zo een verandering aan te brengen in de interacties, is voldoende besef van invloed van belang.

Nicole Van As en Jan Janssens (2007) brengen in hun hoofdstuk 'effectiviteit van oudercursussen' enkele bevindingen samen. Probleemgedrag van kinderen wordt in de literatuur gelinkt aan communicatie en interacties tussen ouders en kinderen. Wantrouwen, onbegrip, machtsstrijd, wederzijdse beschuldigingen, aanvallen en straffen hangen samen met probleemgedrag. Ouder en kind zien niet meer dat ze beiden een aandeel hebben in de problemen: ze beschuldigen elkaar ervan de oorzaak te zijn. Het gaat hier om interactionele problemen: een schuldige aanwijzen is onmogelijk (Bodin, 1981; Lange, 1994; Watzlawick et al., 1967). Dat kan leiden tot eindeloze, escalerende discussies of tot het vermijden van conflicten. Walsh (1995) stelt dat "goed functionerende gezinnen zich laten kenmerken door een sfeer van openheid en wederzijds vertrouwen waarin emoties en meningen vrij kunnen worden geuit en meningsverschillen worden getolereerd".

De interacties en eventuele patronen krijgen in deze praktijk bijzondere aandacht met psycho-educatie, uitnodigende toepassingen, reflecties en concrete opvoedingsgedragingen. We sluiten aan bij de verhalen en ervaringen van de ouders.

Binnen de praktijk besteden we ook aandacht aan de mogelijkheden die relaties met belangrijke anderen, buiten het gezinssysteem, kunnen bieden. We refereren naar enkele onderzoeken die verzameld zijn in het doctoraat van Frank Van Hoen (2014). Ze duiden op het belang van sociale ondersteuning voor ouders, de belangrijke positieve impact daarvan op het familiale welbevinden en de veerkracht van hun kinderen (Armstrong et al., 2005), en de link met positief ouderschap (Armstrong et al., 2005; Green et al., 2007; Lee et al., 2009). Bovendien heeft sociale steun voor kinderen een positief effect op hun emotionele gezondheid en hun gedrag (MacMillan & Violato, 2008).

Uit verschillende studies blijkt dat ouders persoonlijk contact het meest ondersteunend vinden bij de dagelijkse opvoeding. Buysse stelt in haar onderzoek vast dat het sociale netwerk een steunbron is die alle ouders in alle groepen ondersteunend vinden (Buysse, 2008). Tegelijk stellen onderzoekers vast dat ouders drempels en hindernissen ervaren om opvoedingservaringen en -adviezen uit te wisselen (Vandemeulebroecke et al., 2002). In deze praktijk besteden we aandacht aan mogelijke drempels en hindernissen die (kunnen) verhinderen dat ouders de mogelijkheden in het eigen netwerk gebruiken. We besteden, in een uitwisseling met de aanwezige ouders, aandacht aan hoe ze hindernissen, als ze dat nuttig vinden en wensen, (kunnen) overwinnen en welke mogelijkheden dat voor het gezin kan opleveren.

Fundament 3. Nieuwe autoriteit en waakzame zorg (Omer, 2011, 2015), autoritatief opvoeden (Baumrind, 1971).

In deze pedagogische concepten vindt de praktijk een opvoedingsstijl²², met concrete opvoedingsgedragingen van waaruit ouders een positieve invloed kunnen uitoefenen op de relatie met hun kind. De centrale focus binnen deze concepten ligt op datgene wat ouders zelf kunnen doen: “Je hebt enkel controle over het eigen gedrag, je kunt wel invloed uitoefenen.” In deze praktijk nemen we aan dat een bevestiging en of verrijking van inzichten (psycho-educatie) en opvoedingsvaardigheden kan bijdragen tot een bevestiging of versterking van een gevoel van competentie en *self-efficacy*. We nemen aan dat we eventuele opvoedingsspanning en of -stress die ouders ervaren zo kunnen terugbrengen naar een voldoende hanteerbaar niveau. Dat kan zich onder andere veruiterlijken in de keuze voor en inzet van (meer) positieve opvoedingsgedragingen. Meer positieve opvoedingsgedragingen kunnen een positief effect hebben op de ouder-kindrelatie.

Nieuwe autoriteit baseert zich op gerichte aandacht, ouderlijke aanwezigheid, nabijheid en interesse. Vrij van elke vorm van geweld (Omer, 2015). Een zorgzame aanwezigheid kenmerkt de opvoedingsstijl van de ouders. Die stijl maakt deel uit van de kern van de nieuwe autoriteit (Amiel, 2011 & Omer, 2011) en wordt concreter in het concept van de waakzame zorg. Shachar-Lavie (2011) (vrij vertaald) stelt dat waakzame zorg verwijst naar de inspanningen van de ouders om aandachtig en betrokken aanwezig te zijn in het leven van hun kind. Daarbij handelen ze om het risico waaraan ze worden blootgesteld te beperken en om zich tegelijk te verzetten tegen negatief en gevaarlijk gedrag. ‘Waakzaam’ refereert naar het aandachtig zijn en de beschermende aspecten van ouderschap. De betrokkenheid in het leven van het kind maakt het mogelijk om inschattingen te kunnen blijven maken van de nood en de aard van eventuele verdere ouderlijke acties. ‘Zorg’ heeft betrekking op de zorg en het affectieve aspect dat de familiesfeer bepaalt. Het is die sfeer die de effectiviteit van alle ouderlijke acties bepaalt.

Haim Omer (2011) beschrijft waakzame zorg als een dynamisch en fluctuerend proces dat aan ouders richtlijnen biedt om in een continuüm van opvoedingsproblemen te handelen. Verder wijst hij erop dat een evenwicht vinden tussen autonomie en veiligheid een voortdurende aanpassing van de waakzaamheid vereist (Omer, 2011). De aanpak kunnen we toepassen bij diverse problemen, die (verhoogde) ouderlijke waakzaamheid vereisen, zoals: computermisbruik, afwezigheid op school, onveilig rijden, alcoholmisbruik... (Omer & Lebowitz, 2016).

Frank Van Holen en Johan Vanderfaeillie (Van Holen & Vanderfaeillie, 2019) typeren de opvoedingsstijl binnen de waakzame zorg als autoritatief (Omer et al., 2017; Omer et al., 2013).

Verschillende onderzoeken duiden op de positieve invloed van een autoritatiev opvoedingsstijl op de ontwikkeling van kinderen en adolescenten (onder andere Baumrind, 1971; Steinberg, 2001; Steinberg & Sheffield Morris, 2001 in Diederick, 2013). Hoge niveaus van warmte en responsiviteit enerzijds en verwachtingen en toezicht (‘demandingness’) anderzijds karakteriseren de opvoeding (Baumrind, 2013; Janssens, 1986; Maccoby & Martin, 1983; Vansteenkiste & Soenens, 2015).

²² Opvoedingsstijl wordt in deze context gezien als een specifieke combinatie van opvoedingsdimensies. Opvoedingsdimensies definiëren we als een samenhang en combinatie van opvoedingsgedragingen die inhoudelijk en statisch samenhangen. We verwijzen binnen deze context naar de dimensies warmte/ondersteuning, controle en autonomieondersteuning (Barber et al., 2005). Opvoedingsstijl verwijst in dit verband ook naar het opvoedingsklimaat waarbinnen opvoedingsgedragingen van ouders betekenis krijgen. (Van Leeuwen, 2015). In deze context zetten we in op een ‘warm’ opvoedingsklimaat. Een warm klimaat is beschermend bij stressvolle gebeurtenissen en de eventuele inzet van meer negatieve opvoedingsaspecten onder invloed van een verhoogde stresservaring bij de ouders.

- Ouderlijk responsiviteit verwijst naar de hoeveelheid ondersteuning en genegenheid tussen ouders en kind. Het gaat over ouders die betrokken zijn bij hun kind en het liefde geven. Responsiviteit houdt ook een tweede aspect in. Het houdt in dat ouders in staat zijn om ongemak en spanningen bij het kind te verzachten (Baumrind, 2013; Janssens, 1986; Maccoby & Martin, 1983; Vansteenkiste & Soenens, 2015). Bij *demandingness* hebben autoritatieve opvoeders verwachtingen van hun kind en durven ze een en ander van hun kind te eisen. Ze proberen het gedrag van hun kind te sturen en te structureren met duidelijke regels. Ze leggen ook uit waarom die regels belangrijk zijn. Bij een overtreding van de regels reageren ze op een adequate manier. Dat alles gebeurt via open communicatie. Ouders hebben oog voor de visie van het kind en brengen hun eigen visie ook duidelijk in (Baumrind, 2013; Janssens, 1986, Maccoby & Martin, 1983; Vansteenkiste & Soenens, 2015). Het is belangrijk dat we deze vorm van gedragsmatige controle onderscheiden van psychologische controle. Bij psychologische controle passen ouders manipulatieve opvoedingstactieken toe zoals schuldinductie, beschamende strategieën, angstinductie en voorwaardelijke aandacht (Barber, 1996). We verwijzen ook naar een van de eerder vermelde uitgangspunten in deze praktijk: “Je hebt enkel controle over het eigen handelen, niet over het gedrag van de ander” (Omer, H., 2011,2015). De gedragsmatige controle heeft betrekking op het aanbieden van regels en structuur.

Dr. Diederick (2013) stelt dat uiteenlopende studies de meerwaarde van deze opvoedingsstijl benadrukken. Hij verwijst daarvoor naar Trommsdorff (1983), Kracke (1997), McCabe en Barnett (2000), Seginer et al. (2004), Aronowtz (2005) en Kerpelman et al. (2008). We citeren zijn bevindingen: “Jongeren die de relatie met hun ouders als negatief of niet-wederkerig beleven, die weinig ouderlijke betrokkenheid en ondersteuning ervaren en die de ouderlijke verwachtingen laag taxeren schatten hun toekomst minder rooskleurig in.” Adolescenten met autoritatieve ouders behalen betere resultaten op school, rapporteren minder depressieve en angstgevoelens, hebben een hogere zelfwaardering, betere relaties met hun leeftijdsgenoten en stellen minder antisociaal gedrag (Steinberg, 2001; Kotchick & Forehand, 2002). Ook het onderzoek ‘Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld’ (De Witte et al., 2000), dat we kunnen zien als het eerste grootschalige onderzoek naar de leefwereld van Vlaamse adolescenten, toont de belangrijke invloed aan van ouders en met name ouderlijke responsiviteit en opvolging. Vooral bij het subjectieve welbevinden blijkt er sprake te zijn van een sterke invloed van ouderlijke responsiviteit: hoe hoger de gerapporteerde responsiviteit, hoe hoger het subjectieve welbevinden bij de bevroegde jongeren.

Opvoedingsvaardigheden en -context hebben een invloed op de ontwikkeling van sociaal en antisociaal gedrag.

(Dishion et al., 2016; Dishion et al., 1991; Loeber & Dishion, 1983; Stormshak et al., 2000). De onderzoekers duiden op het belang van toezicht (monitoring).

Ouderlijke aanwezigheid vormgeven (een pijler binnen nieuwe autoriteit) sluit aan bij wat de literatuur omschrijft als monitoring. Dat is een belangrijke component van effectief ouderschap. Uit onderzoek blijkt dat die ouderlijke vaardigheid geassocieerd is met een afname van risicogedrag (antisociaal en delinquent gedrag) bij kinderen en jongeren (Barnes et al., 2000; Fletcher et al., 2004; Laird et al., 2007; Laird et al., 2003) en met een positieve relatie tussen ouders en hun kinderen (Fletcher et al., 2004; Laird et al., 2003).

In zijn doctoraat (2014) verwijst Frank Van Holen naar een meta-analyse van Kaminski et al. (2008) waaruit blijkt dat oudertrainingen effectiever zijn als de bevordering van positieve interacties tussen ouder en kind deel uitmaakt van de training. Door blijvend positieve interactie te stimuleren vergroot de kans dat communicatie en open dialoog (met eventueel zelfonthullingen van het kind)

gemakkelijker wordt. In deze praktijk besteden we uitgebreid aandacht aan de mogelijkheden van 'relatiegebaren'. Relatiegebaren (verzoeningsgebaren) kunnen de basis van de relatie opnieuw verbreden en de vijandigheid verminderen (Omer, 2007). Relatiegebaren zijn eenzijdige investeringen van de ouders. Ouders nemen daartoe initiatief, los van het gedrag van het kind en zonder verwachting tot wederkerigheid. Wederkerigheid blijkt bijvoorbeeld uit het aanvaarden van de geschildde appel door het kind of een kleine blij van appreciatie van het kind.

Ouders geven daarmee de boodschap: jou als persoon vind ik belangrijk, ik geef om jou, ondanks jouw gedrag. Ik kan jou dit alleen aanbieden, ik weet dat ik jou niet kan dwingen om het te aanvaarden. De boodschap 'ik vind jou belangrijk' zit in het aanbieden en vooral in het blijven aanbieden. Ook als het kind het relatiegebaar niet aanvaardt, blijft die boodschap overeind.

Met psycho-educatie over de genoemde opvoedingsgedragingen (en bij uitbreiding opvoedingsstijl) en door ze te delen wil deze praktijk de goede ouder-kindrelatie behouden en/of herstellen en delinquent gedrag voorkomen. In de psycho-educatie en toepassingen kunnen ouders bevestiging en of bijkomende inspiratie vinden. Dat kan verder bijdragen tot een gevoel van competentie. Ouders zijn vrij (autonomie) om met wat gedeeld wordt op geheel eigen wijze al dan niet aan de slag te gaan. Voldoende vertrouwen (geloof) hebben in de eigen opvoedingsvaardigheden is van belang om consistent en adequaat te reageren bij het opvoeden (De Mey, 2010, 2023). Ook hier wil deze praktijk opvoedingsspanning, -stress verminderen en *self-efficacy* vergroten.

Fundament 4. Inzichten vanuit onderzoek naar gehechtheid en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij adolescenten.

Deze praktijk vindt bijkomende argumenten om in te zetten op het behouden en (wanneer nuttig en gewenst) het versterken van een goede relatie tussen ouders en kinderen vanuit onderstaande onderzoeksbevindingen.

Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A.M. (2006) wijzen op het belang van de ouderlijke invloed tijdens de vroege adolescentie. Die periode laat zich kenmerken door een reorganisatie van familierelaties. Tieners ontwikkelen meer aandacht voor sociale interacties en vriendschappen. Ze willen meer emotionele afstand tussen hen en hun ouders. Daar hoort ook bij: meer onafhankelijkheid. Opnieuw een positie binnen het gezin vinden "die aansluit bij de nieuwe mogelijkheden, vrijheden en verantwoordelijkheden" wordt beschouwd als een belangrijke uitdaging (Laible, Carlo, & Rafaelli, 2000). "Een invloedrijke factor bij het al dan niet succesvol voltooien van die taak is de kwaliteit van de gehechtheid²³ aan de ouders" (Buist et al., 2004). De kwaliteit van de relatie (affectieve band) tussen ouder en kind is een beschermende factor bij stressvolle veranderingen. Dat is relevant voor de adolescentieperiode²⁴.

Verschillende onderzoekers wijzen erop dat de adolescentie de ontwikkelingsperiode is waarin internaliserend (depressie, angst) en externaliserend (agressie, delinquentie) probleemgedrag (tijdelijk) toeneemt (Moffit, 1993; Roberts et al., 1990).

²³ De auteurs definiëren gehechtheid als: een langdurige, affectieve band van een aanzienlijke intensiteit. Binnen dit onderzoek gaat het niet om het algemene werkmodel van gehechtheid. Wel om de specifieke gehechtheidsrelaties en affectieve banden met een of meerdere ouders.

²⁴ In navolging van de opdeling die binnen de vakliteratuur gehanteerd wordt: vroege adolescentie (10-14 jaar), middenadolescentie (14-16 jaar), late adolescentie (16-22 jaar).

Hoge niveaus van responsiviteit (Sears & Sears, 2001) en opvolging in het opvoedingsgedrag van de ouders heeft een impact op de positieve ontwikkeling van kinderen en adolescenten. Hoe hoger de door de jongere gerapporteerde responsiviteit²⁵ van de ouders, hoe hoger het subjectieve welbevinden bij (bevroegde) jongeren (De Witte et al., 2000). Ook De Beeck (2010) en Jacobs (2013) rapporteren dat een betere band met de ouders en een sterkere opvolging door de ouders in belangrijke mate samenhangt met een hoger subjectief welbevinden van de jongeren.

Vermeldenswaardig is dat bevroegde jongeren in het onderzoek 'Opvoedingsondersteuning in Blankenberge: een onderzoek bij ouders en diensten & jongeren' (team preventie jongerenwelzijn West-Vlaanderen, 2008) ook duidelijke verwachtingen koesteren naar hun ouders toe op het vlak van ondersteuning. Jongeren vinden hun ouders een belangrijke gesprekspartner. Jongeren waarderen het wanneer ouders hun mening beargumenteren en daarbij ook de nodige ruimte laten zodat ze een eigen mening kunnen vormen (tegenover de ouder die de eigen mening opdringt). Ook die bevindingen, vanuit het perspectief van de jongere, duiden het belang van een goede ouder-kindrelatie.

De praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' deelt psycho-educatie en opvoedingsvaardigheden om verder te investeren in een kwaliteitsvolle relatie en gehechtheid.

Fundament 5. Oplossingsgericht werken.

Door in deze praktijk uitdrukkelijk aan te sluiten bij wat er al is en wat ouders al doen, willen we een gevoel van competentie, invloed en hoop voeden. Uit onderzoek blijkt dat ouders met een lage *self-efficacy* meer risico lopen om een dysfunctionele opvoedstijl te gebruiken. Hoe hulpelozere ouders zich voelen, hoe groter de kans dat zij hun zelfbeheersing verliezen (Bugental et al., 1989 in Omer, 2007). Het gevolg is een grotere kans op gedragsproblematiek bij de adolescent (Jones & Prinz, 2005) en een slechter gevoel van welzijn bij de ouders (Hastings & Brown, 2002). Bandura onderbouwt in zijn *self-efficacy*-theorie dat mensen sneller gemotiveerd zijn om een probleem op te lossen als ze denken dat ze dat succesvol kunnen doen (Bandura, 1977). We nemen binnen deze praktijk aan dat het niet alleen belangrijk is om inzichten en vaardigheden te hebben om reacties vorm te geven (cf. bovenstaand aanbod), maar ook een bepaalde mate van zelfvertrouwen (geloof in eigen kunnen). Wanneer we aansluiten bij datgene wat ouders al doen en waar ze succesvol geweest zijn, helpen we hen om zichzelf verder te vergewissen van het feit dat ook zij dingen doen die werkzaam en waardevol zijn (competentie). We nemen aan dat ouders die vast blijven zitten in een 'slachtoffernarratief' ('ik kan dit niet', 'ik heb gefaald als ouder', 'ik heb geen invloed', 'ik zal hier nooit in slagen') moeilijker acties zullen ondernemen die kunnen leiden tot meer gewenste verandering. "Hun verhaal over onmogelijkheden hypnotiseert hen tot nog grotere insufficiëntiegevoelens, en ze worden blind voor hun resources" (Le Fevere, 2009).

De focus bij het oplossingsgericht werken ligt niet op het probleem, de oorzaken en de ontwikkeling ervan, maar wel op de mogelijkheden, de gewenste toekomst, de doelen en competenties. De benadering is krachtgeoriënteerd en gericht op samenwerken (De Shazer et al., 1986; Isebaert, 2017).

Met de keuze voor oplossingsgericht werken concretiseren we binnen deze praktijk het construct 'empowerment' op het individuele niveau. "Psychologische empowerment versterkt het geloof in de eigen capaciteiten en krachten van individuen om hun omgeving te beïnvloeden en aldus hun leven vorm te geven" (Zimmerman en Warschawsky, 1998; Van Regenmortel, 2007).

²⁵ Responsief reageren betekent passend reageren op de noden.

Fundament 6. Oplossingsgericht begeleide ouderbijeenkomsten.

Legitimering van de keuze voor ouderbijeenkomsten.

Wim De Mey (PBS Oudercursus 2021) verwijst naar een systematische review van kwalitatief onderzoek naar werkzame aspecten van ouderprogramma's volgens ouders zelf (meta-etnografisch onderzoek) (Kane et al., 2007). Daaruit blijkt dat ouders onder andere onderstaande elementen belangrijk vinden:

- concrete kennis, begrip en vaardigheden aangereikt krijgen
- steun en acceptatie krijgen van andere ouders die soortgelijke ervaringen hebben.

Die sociale steun zorgde voor een versterkt zelfvertrouwen en het gevoel (weer) controle te hebben en in staat te zijn om met moeilijkheden om te gaan.

Veel evaluatieonderzoeken van oudercursussen rapporteren positieve resultaten (NIZW, 2005). Vanuit de conclusies van het NIZW kunnen we nog aanvullen dat veel ouders aangeven dat hun gevoel van competentie is toegenomen (dit is niet hetzelfde als een meetbare toename van competentie). Ze geven ook aan dat hun gedrag niet altijd veranderd is, dat ze bevestigd zijn in hun rol als ouder en dat ze vooral steun hadden aan de uitwisseling van ervaringen met andere ouders. Ook Colpin en Vandemeulebroecke (2002) concluderen dat oudercursussen en bepaalde initiatieven van opvoedingsvoorlichting kunnen leiden tot een versterking van opvoedingscompetentie van ouders en tot een vermindering van gedragsproblemen en/of meer constructief gedrag bij kinderen en jongeren. Vergelijkende studies wijzen op verschillende effecten bij verschillende programma's.

Verder blijken oudertrainingen ook effect te hebben op het *efficacy*-gevoel van de ouders. Wim De Mey duidt erop dat dat op zich ook weer het resultaat bij de kinderen beïnvloedt (Gardner et al., 2006). We nemen in deze praktijk aan dat we eenzelfde effect kunnen verwachten bij deze ouderbijeenkomsten.

De auteur wijst er ook op dat het vooral de verandering in opvoedingsvaardigheden (Chamberlain & Reid, 1998; Hinshaw et al, 2000; Lochman et al, 2009, Reid et al., 2004), samen met het versterken van het zelfvertrouwen (Biehal, 2008; Bugental et al., 2002; Gardner, 2006; MacPhee et al., 1996; Mah & Johnston, 2008) en het ervaren van sociale steun (Gardner, 2006; Kane, et al., 2007) zijn die een positieve invloed hebben op de uitkomsten.

Kousemaker & Timmers-Huigens (1985) beschouwen 'oudercursussen' als een passend aanbod voor de doelgroep die binnen deze praktijk afgebakend werd (cf. supra).

De praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' zet in op het delen van kennis, begrip en vaardigheden en het kunnen ervaren van steun en acceptatie door lotgenoten. Ook hier zet de praktijk in op *self-efficacy*. Onderzoek toont aan dat ouderbijeenkomsten een geschikte werkvorm kunnen zijn binnen het opzet van deze praktijk.

Legitimering van de keuze om de ouderbijeenkomsten oplossingsgericht te begeleiden.

In de uitwerkingen van Sharry (2014) en de onderzoeksbevindingen van Yalom (1995) vindt deze praktijk argumenten om te kiezen om de bijeenkomsten oplossingsgericht te begeleiden.

Yalom (1995, in Sharry, 2014) analyseerde de therapeutische factoren die groepswork onderscheiden van individueel werk. Het oplossingsgerichte groepswork activeert onderstaande werkzame factoren. Ook deze auteurs zetten in op het belang van steun en acceptatie krijgen van andere ouders die soortgelijke ervaringen hebben.

GROEPSONDERSTEUNING

De vormingswerker faciliteert de verbinding van de groep door aandacht te besteden aan het ontschuldigen en door verhalen, thema's en lasten te delen. Begrip van de groep werkt krachtiger dan begrip van de vormingswerker. De groep kan acties van de ouders mee ondersteunen en legitimeren. De groep kan een bron van kracht worden voor de individuele ouder. Die ervaring van ondersteuning kan worden verbreed en getransfereerd naar de individuele opvoedingscontext van de ouder.

GROEPSLEREN

Groepsleren heeft vaak een rijkere impact dan individueel leren. In een groep zijn meer ervaringen en is meer expertise aanwezig. In de loop van de dialoog kunnen ouders ook op meer ethische vragen antwoorden, zoals 'hoelang laat ik mijn tiener op het internet?' De vormingswerker zorgt voor een aangename leeromgeving waarin de groep ondersteunt, positieve ervaringen deelt en samen mogelijkheden construeert. Een aangename leeromgeving bestaat uit een emotioneel klimaat waar ouders zich veilig en begrepen voelen.

GROEPSOPTIMISME

Groepen bieden unieke kansen om hoop en geloof in eigen mogelijkheden te construeren. Andere succesverhalen kunnen het geloof in de mogelijkheden van het aangereikte en het eigen kunnen van de individuele ouder sterken. De vormingswerker nodigt uit om positieve verhalen en successen te delen. Hij kan ouders vragen op welke manier het aangebrachte ook in hun situatie bruikbaar kan zijn.

MOGELIJKHEID OM ANDEREN TE HELPEN

Uit onderzoek (Rappaport et al., 1992, in Sharry, 2014) blijkt dat deelnemers die andere deelnemers kunnen helpen, vaak betere uitkomsten hebben in de eigen situatie.

Een mogelijke verklaring ligt in het feit dat iemand anders kunnen helpen het besef van invloed en eigen kunnen opnieuw kan activeren en/of laten toenemen. Door zich te verplaatsen in het perspectief van een andere ouder, krijgen ouders soms ook een ander perspectief op het eigen probleem.

Samengevat

Bij de begeleiding van de ouderbijeenkomsten activeert deze praktijk groepsondersteuning, groepsleren, groepsoptimisme en de mogelijkheid om anderen te helpen. Dat doen we oplossingsgericht.

We hebben aandacht voor de door de ouders gewenste situatie (doelen) en hun keuzes, resources (competenties van de ouders en hun context) en successen. We doen dat binnen een positief emotioneel klimaat met voldoende erkenning voor de lasten die ouders ervaren en met voldoende aandacht voor een klimaat dat ouders als veilig en erkentelijk voor de last en inspanningen kunnen ervaren. We putten inspiratie uit het oplossingsgerichte metamodel om met de groep en de individuele ouders een werkbare samenwerkingsrelatie tot stand te brengen (Isebaert, 2017 & Sharry, 2014).

Ook hier willen we eventueel aanwezige (negatieve) opvoedingsspanning en -stress verminderen (wanneer nuttig en gewenst) *self-efficacy* vergroten.

Fundament 7. Zelfdeterminatietheorie.

De zelfdeterminatietheorie stelt deze 3 psychologische basisbehoeftes centraal: autonomie, relationele verbondenheid en competentie (Ryan, 1995). Van Steenkiste en Soenens stellen dat gevoelens van stress vaak geworteld zijn in behoeftefrustratie (Van Steenkiste & Soenens, 2015).

Deze praktijk wil dan ook verder een gevoel van autonomie en competentie voeden vanuit het oplossingsgerichte kader. Keuzemogelijkheden om de eigen gewilde opvoeding verder vorm te geven (autonomie), succesverhalen met aandacht voor eigen succesvolle coping (competentie) en het opbouwen van een goede relatie tussen ouder, kind en de ruimere omgeving (relationele verbondenheid) hebben een centrale plaats in deze praktijk. De omgeving met 'belangrijke anderen' krijgt bijzondere aandacht vanwege de steun die ze bij het opvoeden kunnen opleveren. Als de genoemde behoeften bij ouders voldoende vervuld zijn, zijn ze beter in staat om de behoeften van hun kinderen te ondersteunen. We nemen in deze praktijk aan dat vervulde behoeften leiden tot minder opvoedingsspanning en -stress en een verhoogde *self-efficacy*.

Van Steenkiste en Soenens (2015) verwijzen naar een studie van De Haan, Soenens, Prinzie en Dekovic (2013)²⁶ die rapporteren dat behoeftebevrediging (over een periode van 3 jaar) meer warmte en responsiviteit in de relatie voorspelt. Terwijl een verminderde behoeftebevrediging meer controlerend opvoeden voorspelde. Een andere studie wijst erop dat ouders van adolescenten op dagen dat ze meer behoeftefrustratie ervaren meer dwingend opvoedingsgedrag stellen (De Haan et al., 2013).

In deze praktijk zetten we in op een warm-responsieve relatie tussen ouder en kind. Vanuit het oplossingsgerichte kader zoomen we in op de kleine verschillen en effecten in dagelijkse interacties. Elke dag opnieuw dienen er zich nieuwe en andere mogelijkheden aan.

²⁶ Ouders werden bevraagd over de mate waarin de 3 behoeften bij zichzelf vervuld waren op het moment dat de kinderen gemiddeld 10,5 jaar waren. 3 jaar later werd geanalyseerd in welke mate ouders behoefteondersteunend of -ondermijnend opvoeden.

Ryan en Fredericks (1997) stellen dat behoeftebevredigende ervaringen ouders meer in de mogelijkheid brengen om zich open te stellen voor hun kinderen. Van Steenkiste en Soenens (2015) wijzen op het belang van voldoende mentale ruimte om met de kinderen bezig te zijn.

Samen zorgen voor jongeren, besteedt aandacht aan het belang van zelfzorg voor de ouder.

3.2 Argumenten op basis van onderzoek

3.2.1 Huidig onderzoek gekoppeld aan de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’

Er is nog geen systematisch onderzoek gekoppeld aan deze praktijk. De verzamelde data bieden geen informatie over effectiviteit, maar eerder over tevredenheid.

Op dit moment zijn we de mogelijkheid tot onderzoek aan het verkennen en uitwerken, mogelijk in een internationale context, in een samenwerking met Partnerschip Projects, UK en de Hogeschool Gent in een associatie met Universiteit Gent. De genoemde partners zijn nog onder voorbehoud, gezien de verkennende fase. Op dit moment is er het opzet om deze praktijk ook in het VK aan te bieden en onderzoek te koppelen.

Ondertussen zijn er verschillende aanbieders van deze praktijk in Vlaanderen. Ook in Nederland zouden er ondertussen enkele aanbieders zijn die zich op de in het handboek uitgewerkte praktijk baseren. In de komende periode zullen we trachten om alle aanbieders in kaart te brengen. Er is op dit moment geen overzicht.

Een van de aanbieders in Vlaanderen is VCOK vzw . Met die aanbieder staan we op dit moment in nauw contact.

Daarover kunnen we deze informatie delen. Het VCOK heeft in 2021 en 2022 in een samenwerking met Opvoedingswinkel Gent, in totaal 12 ouderreeksen (10 in Oost-Vlaanderen, 2 in Antwerpen) en 3 webinars (op basis van de inhoud van de ouderbijeenkomsten) georganiseerd. In die periode hebben zij 346 mensen bereikt.

In 2022 waren er 56 deelnemende ouders. 25 vragenlijsten, met binnen het VCOK opgestelde vragen, werden ingevuld. Verschillende vormingswerkers begeleidden de verschillende groepen.

Via een QR-code die toegang geeft tot een digitaal feedbackdocument dat ontwikkeld is door het VCOK, nodig(d)en ze deelnemende ouders uit om hun ervaring met het aanbod te delen. Het VCOK meldt dat de bevraging tot nu te algemeen was, waardoor er weinig concrete en dus bruikbare informatie is verzameld. We kunnen van hieruit geen algemene conclusies formuleren.

Wat we hier kunnen delen, is dat alle ouders (56) die de vragenlijst hebben ingevuld, onderstaande vragen met een 4 en 5 beoordeelden. Hoe hoger het cijfer, hoe meer van toepassing.

“De inhoud werd op een verstaanbare manier gebracht.”

“Ik kon zelf genoeg actief deelnemen.”

“Ik kon ervaringen uitwisselen met anderen.”

“Ik kreeg bruikbare kennis/tips/inzichten.”

Ook uit enkele losse, informele contacten met 2 aanbieders (freelance vormingswerkers en VCOK) van dit aanbod blijkt dat ouders algemeen positieve feedback geven. Die info is ook niet concreet genoeg, te beperkt en niet gesystematiseerd, waardoor we ook op basis daarvan geen algemene conclusies kunnen formuleren.

Vanuit de weinige concrete feedback die op dit moment verzameld is, bij zowel aanbieders als gebruikers, krijgen we op dit moment de indruk dat er een algemene tevredenheid is. Er wordt gemeld dat er weinig tot geen ouders vroegtijdig afhaken.

Het is duidelijk dat het belangrijk is om in de komende periode in te zetten op een gesystematiseerde en concrete meting.

3.2.2 Onderzoek naar Nieuwe Autoriteit en Waakzame zorg in de preventieve gezinsondersteuning

Op dit moment hebben we geen weet van bestaande onderzoeken binnen de preventieve gezinsondersteuning.

Tot slot: Frank Van Holen en Johan Vanderfaeillie roepen op om dringend meer gedegen onderzoek te voeren naar de werkzaamheid om de mogelijkheden en de limieten van zowel opvoedingsondersteuning als van preventieve en curatieve interventies duidelijker in kaart te brengen (Van Holen & Vanderfaeillie, 2019).

Met het onderzoek dat we willen koppelen aan de praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' is er alvast de ambitie om daar een bijdrage aan te leveren.

4. Voorwaarden voor uitvoering

4.1 Competente medewerkers

De groepsbegeleiders hebben een bachelor- of masteropleiding in sociaal werk, (ortho)pedagogie of psychologie gevolgd, met als achtergrond:

- basiskennis over opvoeding en psychosociale ontwikkeling van kinderen
- basisvaardigheden voor gespreksvoering met ouders
- ervaring in het werken met gezinnen en kinderen.

Om deze praktijk te kunnen uitvoeren, moet je de vijfdaagse ‘train de trainer’-opleiding ‘Samen zorgen voor jongeren’ volgen bij een erkende opleider. Het behaalde certificaat laat toe om de praktijk te begeleiden.

Het KRACHT Collectief biedt de ‘train de trainer’-opleiding op regelmatige basis aan. Geïnteresseerde deelnemers kunnen zich vooraf registreren via de inschrijvingstool op de website van het KRACHT Collectief. Het Collectief kondigt het aanbod telkens aan in een nieuwsbrief²⁷.

4.2 Kwaliteitsbewaking

Om de praktijk in te richten en aan te bieden is een certificaat nodig. Er zijn voorwaarden voor de vormingswerkers en de inrichtende organisatie.

Voorwaarden voor de vormingswerker:

- deelnemen aan een vijfdaagse opleiding ‘Samen zorgen voor jongeren’ bij een erkende opleider (Sven Bussens).

Inhoud en vorm

Aandacht voor de theoretische basiskaders, de begeleidershouding, onderzoek en mindset. De verschillende ouderbijeenkomsten worden ervaringsgericht doorgenomen met toepassingen, demo's en uitwisselingen.

²⁷ <https://krachtcollectief.be/nieuwsbrief/>

- De vormingswerker neemt minimaal jaarlijks deel aan een intervisie ‘Samen zorgen voor jongeren’.

Inhoud en vorm

De intervisie wordt oplossingsgericht begeleid met aandacht voor een veilig en krachtgericht klimaat. Er is aandacht voor vragen, ervaringen en verdiepingen vanuit literatuur, praktijk en onderzoek.

Voorwaarden voor de inrichtende organisatie

Registreren als aanbieder van de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’.

De inrichtende organisatie van het aanbod ‘Samen zorgen voor jongeren’ moet zich registreren bij het KRACHT Collectief aan de hand van het registratieformulier dat ze op de website vindt.

Bij goedkeuring ontvangt de indiener een digitaal logo dat zichtbaar geafficheerd moet worden bij de bekendmaking van het aanbod. Het logo staat voor registratie en kwaliteit. De inrichtende organisatie wordt opgenomen in de lijst op de website van het KRACHT Collectief bij de organisaties die de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ aanbieden. Zo wordt het aanbod gecentraliseerd en kenbaar gemaakt, zodat geïnteresseerde ouders vlot een passende aanbieder kunnen vinden.

Deelname voor medewerkers faciliteren

Leidinggevende(n) maken het mogelijk om de praktijk ‘Samen zorgen voor jongeren’ volgens bovenstaande criteria uit te voeren. Dat omvat: de vijfdaagse ‘train de trainer’-opleiding volgen, aan minimaal 1 intervisie met aanbieders van de praktijk deelnemen, onderzoeksdata verzamelen en indienen, en zich registreren als aanbieder van de praktijk met gecertificeerde vormingswerkers.

Toekomstige dataverzameling en onderzoek naar de praktijk

In dit onderdeel geven we een eerste beeld van ‘eerste ideeën’ over verdere dataverzameling. Die zullen verder vorm krijgen en zullen we verder aanpassen in samenwerking met de uiteindelijke partners in het onderzoek. We betrekken zowel deelnemende ouders als vormingswerkers die de bijeenkomsten begeleiden bij het onderzoek.

Met de verzamelde data willen we de praktijk blijven verbeteren zodat een kwalitatief aanbod mogelijk blijft.

Bevindingen van ouders

SRS²⁸

²⁸ Session Rating Scale (SRS) (Duncan & Miller, 2004; 2014)

Na elke bijeenkomst vragen we de ouders hoe zij de bijeenkomst hebben ervaren. Dat gebeurt met gestandaardiseerde, terugkerende vragen zoals Barry Duncan & Scott Miller die hebben ontwikkeld. De Session Rating Scale (SRS) meet hoe de cliënt de bijeenkomsten ervaart. Beide onderzoekers onderbouwen het belang van een peiling naar de betrokkenheid van de cliënt in het proces (Denkt de cliënt mee? Is de cliënt betrokken? Sluit de manier van werken voldoende aan?) om de effectiviteit van ons werk te vergroten.

Na elke bijeenkomst vullen de ouders een SRS in.

De scores en toelichtingen maken we als dat nodig is samen met de ouders nog concreter, zodat de feedback altijd van nut kan zijn in de daaropvolgende ouderbijeenkomst.

In hoofdzaak dient die informatie voor de vormingswerker om bij elke volgende bijeenkomst zo goed als mogelijk aansluiting te kunnen blijven zoeken en vinden bij de ouders en de groep. Tegelijk nodigen we ouders uit om een actieve rol te spelen in het eigen proces en verder.

Pre-meting, post-meting en follow-upmeting

Voor de start, na de 5 bijeenkomsten en 6 maanden na bijeenkomst 5, vullen de ouders een vragenlijst in.

Met die informatie willen we de praktijk op zich blijven bijsturen om de werkzaamheid verder te monitoren en te optimaliseren. Die informatie kan ouders en praktijkwerkers ook op weg helpen om verder in te schatten of bijkomende ondersteuning nuttig en gewenst is. Samen met de partners denken we momenteel verder na over een passende manier van 'meten'.

Bevindingen van vormingswerkers

Na elke ouderreeks (5 bijeenkomsten) vullen praktijkwerkers een gestandaardiseerde vragenlijst in om ook hun suggesties en hun bevindingen over wat werkt, minder werkt en niet werkt in kaart te brengen.

Zoals eerder uitgewerkt, willen we in deze praktijk ook heel dicht bij de vormingswerkers blijven en hen maximaal ondersteunen. Wie de oudercursussen begeleidt en hoe die worden begeleid, maakt een verschil. We verwijzen daarbij naar de eerdere uitwerkingen over het aandeel van specifieke en non-specifieke factoren (cf. supra) in de werkzaamheid van een aanbod. We nemen aan dat onder andere de mate waarin de vormingswerker zelf aanpassingen kan maken in de werkvormen en de mate waarin die kan geloven in de werkzaamheid van wat die doet, mee invloed uitoefenen op de uitkomsten.

Ook voor die lijsten wordt de inhoud en vorm nader bepaald.

Om de 5 jaar brengen we alle verzamelde informatie samen voor evaluatie en gaan we de praktijk vanuit die bevindingen al dan niet verder bijsturen en onderbouwen. We willen dat in samenspraak met gebruikers en aanbieders doen.

Alle lijsten stellen we ter beschikking op de website van het KRACHT Collectief:
www.krachtcollectief.be

Het is vaak moeilijk om als cliënt negatieve feedback te geven aan een hulpverlener. Daarom houden we bij de verwerking van de scores ook rekening met een mogelijk 'sociaal wenselijk aspect' bij de antwoorden. Lage scores worden steeds kort besproken zodat de feedback kan worden meegenomen naar de volgende bijeenkomst (Bussens, 2020).

Tijdens de 'train de trainer'-opleiding leren we de vormingswerker om de schalen te gebruiken. Die creëren de mogelijkheid om voortdurend de manier van samenwerken tussen de vormingswerker en de ouder(s) te monitoren en om ervoor te zorgen dat het aanbod voldoende aansluit bij de ouder(s). Als het nodig is kunnen we bijsturen. We vragen de ouders om na elke bijeenkomst de SRS in te vullen. We voorzien daarvoor telkens 5 minuten op het einde van elke bijeenkomst.

4.3 Ruimte en infrastructuur

Om de praktijk in te richten is een ruimte nodig met tafels en stoelen voor minimaal 20 personen en een bord met benodigdheden om zichtbaar notities te maken voor de groep (whiteboard, krijtbord, smartboard, flipchart). Het aantal stoelen hangt af van het aantal inschrijvers. We hebben hier maximaal gerekend, met 2 volwassenen per kind.

We vinden het belangrijk om het aanbod zo laagdrempelig mogelijk aan te bieden, ook als het gaat over ruimte en infrastructuur. Soms is de praktijk aanbieden op plaatsen waar ouders al komen drempelverlagend, soms is het juist drempelverhogend. Waar je het aanbod inricht, vraagt een inschatting op basis van de beoogde doelgroep.

Ouders worden bij de start van elke bijeenkomst warm ontvangen en verwelkomd met koffie, thee, water en een versnapering.

4.4 Kostprijs

In dit onderdeel geven we een overzicht van de kosten die het inrichten van dit aanbod met zich meebrengt. We besteden achtereenvolgens aandacht aan de geraamde kosten voor de opleiding, de registratie, de intervisie en de materialen.

We starten hieronder met de kostprijs voor de ‘train de trainer’-opleiding.

4.4.1 Opleiding

Een deelname aan de ‘train de trainer’-opleiding kost 650 euro, exclusief btw.

Inbegrepen in de opleiding:

- het handboek *Waakzaam zorgen voor tieners*
- het boek voor ouders *Ouders in nesten*
- extra opleidingsmateriaal
- koffie, water, thee, versnaperingen.

Een organisatie kan ervoor kiezen om de opleiding binnen de eigen organisatie of een samenwerkingsverband te organiseren. Zo kunnen meerdere mensen uit eenzelfde organisatie deelnemen en kunnen we de prijs reduceren. Voor meer info verwijzen we naar info@krachtcollectief.be.

We kunnen de opleiding ook aanbieden binnen de jeugdhulp, scholen en andere organisaties. Ook hier zijn samenwerkingsverbanden een mogelijkheid.

4.4.2 Intervisie

Een deelname aan een intervisiedag kost 110 euro, exclusief btw.

4.4.3 Registratie

De organisatie betaalt eenmalig 20 euro, exclusief btw, om zich te registreren.

Dat zijn administratieve kosten.

4.4.4 Uitvoering van de praktijk

4.4.4.1 Kosten voor de uitvoering van de praktijk

De uitvoering van de praktijk impliceert kosten voor: de groepsbegeleiders, de huur / het gebruik van het lokaal, de dranken en versnaperingen.

Soms maken de vormingswerkers deel uit van het bestaande team van de inrichtende organisatie(s), soms zijn het medewerkers met een zelfstandig statuut. Per bijeenkomst investeert de vormingswerker 2,5 uur en de nodige voorbereidingstijd. Er worden 5 bijeenkomsten ingericht per ouderreeks.

4.4.4.2 Optionele kosten

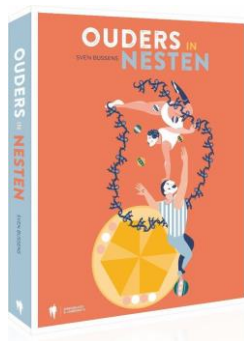
Het boek *Ouders in nesten* is ontwikkeld om aan ouders aan te bieden bij deze praktijk. Het is geen voorwaarde om de praktijk in te richten. Het is een mogelijkheid.

De inrichtende organisatie kan beslissen om ofwel het boek voor alle ouders te voorzien en dus zelf de kosten te dragen, of om ouders het boek te leren kennen, zonder enige verplichting tot aankoop.

Deelnemende organisaties, professionals en ouders kunnen het boek aankopen bij de uitgever voor 24,99 euro, met een korting van 10% en gratis verzending.

Link:

<https://www.borgerhoff-lamberigts.be/shop/boeken/ouders-in-nesten>

4.5 Overdracht en implementatie

Om de praktijk overdraagbaar en implementeerbaar te maken, is een geprotocolleerd handboek en een 'train de trainer'-opleiding uitgewerkt.

Hieronder benoemen we dit kort. Voor een meer gedetailleerde bespreking verwijzen we naar eerdere uitwerkingen in dit grondplan.

4.5.1 Geprotocolleerd handboek

De praktijk 'Samen zorgen voor jongeren' is geprotocolleerd en uiterst gedetailleerd uitgewerkt in het handboek *Waakzaam zorgen voor tieners*. Het handboek is opgevat als een draaiboek om de praktijk uit te voeren. Zoals eerder beschreven, is er ruimte voorzien om het aanbod verder af te stemmen op: de vormingswerker; de deelnemende ouders (hun context, vragen en noden, de groepsprocessen en -dynamieken, bijvoorbeeld het tempo en het accentueren van bepaalde thema's en technieken) en specifieke contexten (bijvoorbeeld werken met tolken of ouders die extra ondersteuning vragen om de inhoud en ervaringen te verwerken).

Bij elke bijeenkomst laten we ouders kiezen tussen toepassingen en methodieken.

We nemen op dit moment aan dat die flexibiliteit bijdraagt aan de mogelijkheid om het aanbod in te richten voor een breed publiek, binnen diverse contexten.

Het handboek is inbegrepen in de opleidingskosten voor de 'train de trainer'-opleiding.

Het boek is ook afzonderlijk verkrijgbaar voor 38,50 euro.

Deelnemende organisaties, professionelen en ouders kunnen het boek met een korting van 10% en gratis verzending verkrijgen.

Link:

<https://www.borgerhoff-lamberigts.be/shop/boeken/waakzaam-zorgen-voor-tieners>

4.5.2 'Train de trainer'-opleiding

De 'train de trainer'-opleiding faciliteert overdracht, met aandacht voor aangepaste implementatie.

Inhoud:

- de theoretische fundamenten en bevriende kaders
- mindset en houding
- taal en onmiddellijk inzetbare technieken
- onderzoek
- achtergrond en vaardigheden bij het oplossingsgericht begeleiden van ouderbijeenkomsten.

Werkvorm:

- reflecterend, activerend, ervaringsgericht en interactief
- demonstraties, simulaties en toepassingen.

Data

De trainingsdata en meest accurate trainingsinfo vind je altijd terug op de website van het KRACHT Collectief bij het [aanbod](#) en in het bericht via [de nieuwsbrief](#).

Bij implementatie in de eigen organisatie, bijvoorbeeld binnen de jeugdhulp, kan het KRACHT Collectief ondersteunen en mee faciliteren. Contact: info@krachtcollectief.be.

5. Bronnen

Anderson, H. & Goolishian, H.A. (1992). The client is the expert: A not-knowing approach to therapy. In McNamee, S. & Gergen, K.J. (Eds.): *Therapy as a social Construction*. Sage, London.

Alon, N. & Omer, H. (2021). *Geweldloos verzet in therapie en bij conflicten. De psychologie van het demoniseren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Amiel, I. (2011). NVR implementations in a closed ward. In Van Holen, F., Lampo, A., & Vanderfaillie, J., *Applications and Illustrations of Non-Violent Resistance and the New Authority in Family Therapy, Education and Psychiatric Care*. Brussels: University Press.

Armstrong, M.I., Birnie-Lefcovitch, S., & Ungar, M.T. (2005). Pathways between social support, family well-being, quality of parenting, and child resilience: what we know. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2), 269-281. <https://doi.org/10.1007/s10826-005-5054-4>

Aronowitz, T. (2005). The Role of "Envisioning the Future" in the Development of Resilience Among At-Risk Youth. *Public Health Nursing*, 22(3), 200-208.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

Bandura, A., & Huston, A.C. (1961). Identification as a process of incidental learning. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(2), 311-318. <https://doi.org/10.1037/h0040351>

Barber, B.K. (1996). Parental Psychological Control: Revisiting a Neglected Construct. *Child Development*, 67, 3269-3319. <https://doi.org/10.1111/K.1467-8624.1996.tbo1915.x>

Barber, B.K., Stolz, H.E., Olsen, J.A., Collins, W.A., & Burchinal, M. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4), 1-147. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5834.2005.00365.x>

Barnes, G.M., Reifman, A.S., Farrell, M.P., & Dintcheff, B.A. (2004). The effects of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: A six-wave latent growth model. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00175.x>

Baumrind, D. (2013). Is a Pejorative View of Power Assertion in the Socialization Process Justified? *Review of General Psychology*, 17, 420-427. <https://doi.org/10.1037/aoo33480>

Benzies, K.M., Trute, B., & Worthington, C. (2013). Maternal self-efficacy and family adjustment in households with children with serious disability. *Journal of Family Studies*, 19(1), 35-43. <https://doi.org/10.5172/jfs.2013.19.1.35>

Biehal, N. (2008). Preventive services for adolescents: Exploring the process of change. *British Journal of Social Work*, 38(3), 444-461.

Bijttebier, P., Bosmans, G., Braet, C., Claes, L., Colpin, H., D'Hooge, R., De Corte, J., De Haene, L., De Pauw, S., Derluyn, I., Noens, I., Spilt, J., Stroobants, T., Van Leeuwen, K., Vanderfaeillie, J., & Verschuere, K. (2015). Diagnostiek bij kinderen, jongeren en gezinnen. 2: Ontwikkeling in context. Leuven: Acco.

Blokland, G. (1996). Over opvoeden gesproken. Methodiekboek pedagogisch adviseren. Utrecht: SWP.

Bodin, A.M. (1981). The interactional view: family therapy approaches of the mental research institute. In: Gurman, A.S., & Kniskern, D.P. (Red.), *Handbook of family therapy. Vol II*, 276-309. New York: Brunner/Mazel.

Bom, H., & Wiebenga, E. (2017). Verbindend gezag. Naar een nieuwe vorm van autoriteit gebaseerd op principes van geweldloos verzet. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 43(4), 269-289. <https://doi.org/10.1007/s12485-017-0206-8>

Bom, H., & Wiebenga, E. (2020). Met een passende attitude wordt een interventie pas waardevol. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 46(4), 276-293.

Bosmans, G., Bakermans-Kranenburg, M.J., Vervliet, B., Verhees M.W.F.T., & IJzendoorn, M.H. (2020). A learning theory approach to attachment theory: exploring clinical applications. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 25(3), 591-612. <https://doi.org/10.1007/s10567-021-00377>

Brenning, K., Soenens, B., Braet, C. & Bosmans, G. (2012). Attachment and depressive symptoms in middle childhood and early adolescence: Testing the validity of the emotion regulation model of attachment. *Personal Relationships*, 19, 445-464.

Brinkgreve, C. (2012). Het verlangen naar gezag. Amsterdam: Atlas Contact.

Bugental, D.B., Blue, J.B., Cortez, V., Fleck, K., Kopeikin, H., Lewis, J., & Lyon, J. (1993). Social cognitions as organizers of autonomic and affective responses to social challenge. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 94-103.

Bugental, D.B., Ellerson, P.C., Lin, E.K., Rainey, B., Kokotovic, A., & O'Hara, N. (2002). A cognitive approach to child abuse prevention. *Journal of Family Psychology*, 16(3), 243-258.

<https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.3.243>

Buist, K.L., Dekovic, M., Meeus, W., & Van Aken, M.A.G. (2004). Gehechtheid en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij adolescenten. *Kind en adolescent*, 25(2), 132-149.

<https://doi.org/10.1007/bf03060909>

- Burggraaff-Huiskes, M. (2007). Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie. Bussum: Coutinho.
- Bussens, S. (2018). Waakzaam zorgen voor tieners. Gent: Owl Press.
- Bussens, S. (2023). Waakzaam zorgen voor tieners. Gent: Owl Press.
- Bussens, S., & Schoofs, N. (2020). De kracht van het kleine verschil. Gent: Borgerhoff & Lamberigts.
- Bussens, S., & Schoofs, N. (2021). De kracht van het kleine verschil. Een inspirerende gids voor iedereen die met mensen werkt (2de editie). Gent: Owl Press.
- Buyse, A. (2008). Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek. Gent: Universiteit Gent.
- Chamberlain, P., & Reid, J.B. (1998). Comparison of two community alternatives to incarceration for chronic juvenile offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 624-633.
- Coie, J.D., & Dodge, K.A. (1998). Aggression and behavior. In: Damon, W., & Eisenberg, N. *Handbook of Child Psychology. Vol 3. Social, emotional and personality development*, 779-826. New York: Wiley.
- Colpin, H., & Vandemeulebroecke, L. (s.d.). Legitimering van opvoedingsondersteuning. In Vandemeulebroecke, L. (2007). *Gezinspedagogiek - Opvoedingsondersteuning, Volume 2*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Crone, E. (2008). Het puberende brein. Amsterdam: Uitgever Bert Bakker.
- Dembo, M.H., Sweitzer, M., & Lauritzen, P. (1985). An evaluation of group parent education: Behavioral, PET, and Adlerian programs. *Review of Educational Research, 55*, 155-200.
- De Belie, E., Verhasselt, J. (2022). Emotionele ontwikkeling in verbinding. Mentaliserend coachen van begeleiders en jongeren met complexe gedragsproblemen. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning. (n.d.-b). <https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1023668.html>
- De Mey, W. (2010). Begeleiden van ouders van jonge kinderen met gedragsproblemen vanuit een ontwikkelingspsychopathologisch en sociaalpedagogisch perspectief. Universiteit Gent, faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Gent.
- De Mey, W., Bussens, S., & Merlevede, E. (2013). Samen Sterker Terug Op Pad. Deel 3. Oudertraining. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- De Mey, W., & Merlevede, E. (2013). Samen sterker Terug Op Pad (STOP4-7) Een vroege interventie voor jonge kinderen met gedragsproblemen. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

De Shazer, S. (1985). *Keys To Solution In Brief Therapy*. New York: W.W. Norton.

De Shazer, S., Berg, I.K., Lipchik, E., Nunnally, E., Molnar, A., Gingerich, W.J., & Weiner-Davis, M. (1986). Brief therapy: focused solution development, *Family Process*, 25, 207-21.

De Witte, H., Hooge, J., & Walgrave, L. (2000). Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst. Leuven: Universitaire Pers.

Diederik, C. (2013). De invloed van ouderlijke responsiviteit en ouderlijke opvolging op de leefwereld van de (grootstedelijke) jeugd. Leuven Instituut voor Criminologie – ad-hoconderzoeksnota 2013, 1-30.

Dishion, T., Forgatch, M., Chamberlain, P. & Pelham III (2016). The Oregon Model of Behavior Family Therapy: from intervention design to promoting large-scale system change. *Behavior Therapy*, 4, 812-837.

Dishion, T., Patterson, G.R., Stoolmiller, M. & Skinner, M.S. (1991). Family, school, and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental Psychology*, 27, 172-180.

Doornenbal, J.M. (1997). De ervaren opvoedingsonzekerheid van moeders en vaders. *Comenius*, 4, 281 - 292.

Duncan, B., Miller, S.D., & Sparks, J.A. (2004). *The Heroic Client: Principles of Client-Directed, Outcome-informed Therapy* (Herz. ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Duncan, B., Miller, S.D., Wampold, B.E., & Hubble M.A. (2014). *The Heart & Soul of Change. Delivering What Works In Therapy* (2de editie). Washington D.C.: American Psychological Association.

Ellis, A., & Baldon, A. (2004). Een andere kijk op problemen. Zaltbommel: Uitgeverij Thema.

Expertise Opvoedingscentrum EXPOO (2015). Waarom hebben ouders van jongeren ondersteuning nodig? *Magazine ondersteuning aan ouders van jongeren*. 4-5. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19040>

Fine, M.J. (1980). *Handbook of parent education*. New York: Academic Press.

Fletcher, A.C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00706.x>

Gardner, F., Burton, J., & Klimes, I. (2006). Randomized controlled trial of a parenting intervention in the voluntary sector for reducing child conduct problems: outcomes and mechanisms of change. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 1123-1132.

George, E., Iveson, C., & Ratner, H. (1990). *Problem to Solution: Brief Therapy with Individuals and Families*. London: Brief Therapy Press.

Grabbe, M. (2010). Er bestaat geen weg naar een goede relatie, een goede relatie is de weg. De welsprekendheid van hechting en de praktische relatievorming tussen ouders en kinderen. *Gezinstherapie Wereldwijd*, 21(1), 100-115.

Green, B.L., Furrer, C., & McAllister, C. (2007). How do relationships support parenting? Effects of attachment style and social support on parenting behavior in an at-risk population. *American Journal of Community Psychology*, 40(1-2), 96-108.
<https://doi.org/10.1007/s10464-007-9127-y>.

De Haan, A.D., Soenens, B., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Effects of childhood aggression on parenting during adolescence: the role of parental psychological need satisfaction. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 42(3), 393-404.
<https://doi.org/10.1080/15374416.2013.769171>

Hastings, R.P., & Brown, T. (2002). Behavior Problems of Children With Autism, Parental Self Efficacy, and Mental Health. *American journal on mental retardation*, 107(3), 222- 232.

Haywood, H.C. (1988). Bridging: A special technique of mediation. *The Thinking Teacher*, 4 (2), 4-5.

Hermanns, J.M.A. (1992). Het sociale kapitaal van jonge kinderen. Jonge kinderen, opvoeders en opvoedingsondersteuning. Utrecht: SWP.

Hermanns, J.M.A. (1995). Opvoedingsondersteuning: een poging tot wetenschappelijke en maatschappelijke legitimering. In: Haerden, H., & Janssens, D., *Pedagogische preventie: een antwoord op kansarmoede?*, 17-33. Leuven: Garant.

Hinshaw, S.P., Owens, E.B., Wells, K.C., Kraemer, H.C., Abikoff, H.B., Arnold, L.E., Conners, K.C., Elliott, G., Greenhill, L.L., Hetchmen, L., Hoza, B., Jensen, P.S., March, J.S., Newcorn, J.H., Pelham, W.E., Swanson, J.M., Vitiello, B., & Wigal, T. (2000). Family process and treatment outcome in the MTA: Negative/ineffective parenting practices in relation to multimodal treatment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 555-568.

Hughes, D.A. (2009). Attachment-focused parenting. Norton & Co.

Isebaert, L. (2017). De therapeutische alliantie. Gent: Lannoo Academia Press.

Isebaert, L. & Lefevere G. (2022). De therapeutische alliantie. Het Brugs model van oplossingsgerichte cognitieve systeemtherapie. Gent: Academia Press.

Jacobs, L., & Cops, D. (2013). Het subjectief welbevinden van Antwerpse en Gentse scholieren. In Vettenburg, N., Elchardus, M., Put, J., & Pleysier, S. (Red.). *Jong in Gent en Antwerpen. Bevindingen uit de JOP-monitor Antwerpen-Gent*, 123-146. Leuven: Acco.

Jakob, P. (2011). Re-connecting parents and young people with serious behaviour problems. Child-focused practice and reconciliation work in non-violent resistance therapy. http://www.newauthority.net/data/cntfiles/146_.pdf

Jakob, P. (2019). Child-focused family therapy using non-violent resistance: hearing the voice of need in the traumatized child. In Heismann, E., Jude, J., & Day, E. (Red.). *Non-violent Resistance. Innovations in Practice*, 51-63. Hove: Pavilion Publishing and Media.

Jakob, P., Wilson, J. & Newman, M. (2014). Non-violence and a focus on the child: a UK perspective. *Context*, 132, 37-41.

Janssens, J.M.A.M. (1986). Opvoeding en ontwikkeling van kinderen. In De Groot, R., & Van Weelden, J. (Red.). *Van gisteren over morgen*, 9-35. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Jones, T.L., & Prinz R.J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341-363.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>

Kane, G.A., Wood, V.A., & Barlow, J. (2007). Parenting programmes: a systematic review and synthesis of qualitative research. *Child, care, health and development*, 33(6), 784-793.

Kaminski, J.W., Valle, L.A., Filene, J.H., & Boyle, C.L. (2008). A meta-analytic review of components associated with parent training program effectiveness. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(4), 567-589. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9201-9>.

Kazantzis, N., Deane, F.P., Ronan, K.R., & L'Abate, L. (2005). Using homework assignments in cognitive behavior therapy. Routledge.

Kerpelman, J., Eryigit, S., & Stephens, C. (2008). African American Adolescents' Future Education Orientation: Associations with Self-efficacy, Ethnic Identity, and Perceived Parental Support. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 997-1008.

Kins, E., Soenens, B., & Beyers, W. (2013). Separation anxiety in families with emerging adults. *Journal of Family Psychology*, 27, 495-505.
<https://doi.org/10.1037/a0032869>

Kotchick, B., & Forehand, R. (2002). Putting parenting in perspective: a discussion of the contextual factors that shape parenting practices. *Journal of Child and Family Studies*, 11(3), 255-269.

Kochanska, G., Barry, R.A., Stellern, S.A., & O'Bleness, J.J. (2009). Early Attachment Organization Moderates the Parent-Child Mutually Coercive Pathway to Children's Antisocial Conduct. *Child Development*, 80 (4), 1288-1300.

Kousemaker, N.P.J., & Timmers-Huigens, D. (1985). Pedagogische hulpverlening in de eerste lijn. Primaire ambulante jeugdhulpverlening in pedagogisch perspectief. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 14, 549-565.

Kracke, B. (1997). Parental behaviors and adolescents' career exploration. *The Career Development Quarterly*, 45(4), 341-350. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1997.tb00538.x>

Laible, D.J., Carlo G., & Raffaelli, M. (2000). The Differential Relations of Parent and Peer Attachment to Adolescent Adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 45-59. <https://doi.org/10.1023/A:1005169004882>

Laird, R.D., Criss, M.M., Pettit, G.S., Dodge, K.A., & Bates, J.E. (2008). Parents' monitoring knowledge attenuates the link between antisocial friends and adolescent delinquent behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(2), 299-310. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9178-4>

Laird, R.D., Pettit, G.S., Bates, J.E., & Dodge, K.A. (2003). Parents' monitoring-relevant knowledge and adolescents' delinquent behavior: Evidence of correlated developmental changes and reciprocal influences. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00566>

Lange, A. (1994). Gedragsverandering in gezinnen (Behavior change in families). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Laursen, B., & Collins, W.A. (2009). Parent-Child Relationships During Adolescence. In Lerner, R.M., & Steinberg, L. (Red.). *Handbook of Adolescent Psychology: contextual influences on adolescent development*, 3-42. Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons inc.

Lee, C.Y.S., Anderson, J.R., Horowitz, J.L., & August, G.J. (2009). Family income and parenting: The role of parental depression and social support. *Family Relations*, 58(4), 417-430. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2009.00563.x>

Le Fevere, M. (2009). Korte therapie. Handleiding bij het 'Brugse model' voor psychotherapie met een toepassing op kinderen en jongeren. Antwerpen-Apeldoorn: Uitgeverij Garant.

Lochman, J.E., Boxmeyer, C., Powell, N., Qu, L., Wells, K., & Windle, M. (2009). Dissemination of the Coping Power Program: Importance of Intensity of Counselor Training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(3), 397-409. <https://doi.org/10.1037/a0014514>

Loeber, R. & Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin*, 74, 68-99.

Maccoby, E.E., & Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of the family: parent-child interaction. In Mussen, P.H., & Hetherington, E.M. (Red.), *Handbook of child psychology: Vol 4. Socialization, personality, and social development*, 1-101. New York: Wiley.

MacPhee, D., Fritz, J., & Miller-Heyl, J. (1996). Ethnic Variations in Personal Social Networks and Parenting. *Child Development*, 67, 3278-3295.

Mah, J.W.T., & Johnston, C. (2008). Parental Social Cognitions: Considerations in the Acceptability of and Engagement in Behavioral Parent Training. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 11, 218-236.

McCabe, K.M., & Barnett, D. (2000). The relation between familial factors and the future orientation of urban, African American sixth graders. *Journal of Child and Family Studies*, 9(4), 491-508. <https://doi.org/10.1023/A:1009474926880>

- Merlevede, E., Meerschaert, T., Bosmans, G., De Mey, W., & Braet, C. (2004). *Kinderen ... de baas: Praktijkboek voor deskundigen*. Antwerpen: Garant.
- Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2019). Attachment orientations and emotion regulation. *Current Opinion in Psychiatry*, 25, 6-10.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.4.674>
- Mroczek, D.K., & Kolarz, C.M. (1998). The effect of age on positive and negative affect: A developmental perspective on happiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(5), 1333-1349. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.5.1333>
- Nelis, H., & Van Sark, Y. (2014). *Puberbrein. Binnenstebuiten*. Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- NIZW (2005). *Factsheet oudercursussen*. redactie Prinsen, B., Ligtermoet, I., Stigter, C., Blokland, G.; Dries, H. en Vergeer, M.
- NJI, (2016, 5 februari). STOP4-7: Samen sterker Terug Op Pad. NJI. <https://www.nji.nl/interventies/stop4-7-samen-sterker-terug-op-pad>
- NJI, (2022, 11 februari). Interventie: Triple P niveau 3. NJI. <https://www.nji.nl/sites/default/files/2022-03/Triple%20P%20niveau%203.pdf>
- Ogden, P., Minton, K., & Pain, C. (2006). *Trauma and the Body*. New York: W.W. Norton & Co.
- Omer, H. (2004). *Nonviolent resistance: A new approach to violent and self-destructive children*. New York: Cambridge University Press
- Omer, H. (2007). *Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Omer, H. (2011). *Nieuwe Autoriteit. Samen werken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam: Hogrefe & Molemann.
- Omer, H. (2011). *The New Authority: Family, School and Community*. New York: Cambridge University Press.
- Omer, H. (2015). *Waakzame zorg. Hoe je als ouders je kind houvast kan geven als dat nodig is*. Amsterdam: Hogrefe.
- Omer, H. (2017). *Parental Vigilant Care. A guide for clinicians and caretakers*. New York: Routledge
- Omer, H., & Lebowitz, E. (2016). Nonviolent Resistance. Helping caregivers reduce problematic behaviors in children and adolescents. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42(4), 688-700.

Omer, H., Steinmetz, S., Carthy, T., & Schlippe, A.V. (2013). The Anchoring Function: Parental Authority and the Parent-Child Bond. *Family Process*, 52(2), 193-206.

Omer, H., & Streit, P. (2018). Nieuwe autoriteit voor ouders. Opvoeden op basis van veilige verbinding, waakzame zorg en geweldloos verzet. Amsterdam: Hogrefe.

Op de Beeck, H. (2010). Welbevinden van Vlaamse jongeren. In: Vettenburg, N., Deklerck, J., & Siongers, J. (Red.). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2*, 213-238. Leuven: Acco.

Patterson, G., Reid, J. & Dishion, T. (1992). *Antisocial Boys, a social interactional approach*. Eugene: Castalia.

Perloff, R.M. (2017). *The dynamics of persuasion: Communication and attitudes in the 21ste century* (6de editie). New York: Routledge.

Prinzle, P., Stams, G.J., Dekovic, M., Reijntjes, A.H., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 351-362.

Rappaport, J., Reischl, T.M., & Zimmerman, M.A. (1992). Mutual help mechanisms in the empowerment of former mental patients. In Saleeby, D. (ed.). *Strengths Perspective in Social Work*. New York: Longman.

Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A.M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behavior in early adolescence: child behavior as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29, 419-436.

Reid, M.J., Webster-Stratton, C., & Baydar, N. (2004). Halting the development of conduct problems in head start children: The effects of parent training. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33, 279-291.

Roberts, R.E., Andrews, J.A., Lewinsohn, P.M., & Hops, H. (1990). Assessment of depression in adolescents using the Center for Epidemiologic Studies Depression Scale. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(2), 122-128. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.2.2.122>

Ryan, R.M. (1995). Psychological needs and the facilitation or integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-427. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00501.x>

Ryan, R.M., & Frederick, C.M. (1997). On energy, personality, and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality*, 65, 529-565. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1997.tb00326.x>

Sameroff, A.J., & Fiese, B. (2000). Transactional regulation: the developmental ecology of early intervention. In J.P. Shonkoff & S.J. Meisels (Eds.). *Handbook of early childhood intervention*, 135-159. Cambridge: Cambridge University Press.

Sanders, M.R. (2008). Triple P-Positive Parenting Program as a Public Health Approach to Strengthening Parenting. *Journal of Family Psychology*, 22(3), 506-517. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.3.506>

Shachar-Lavie, I. (2011). Vigilant Care. In Van Holen, F., Lampo, A., & Vanderfaeillie, J. (Red.) (2011). Applications and illustrations of Non-Violent Resistance and the New Authority in Family Therapy, Education and Psychiatric Care, 21-26. Brussels: University Press.

Schaubroeck, K. (2010). Een verpletterend gevoel van verantwoordelijkheid. Waarom ouders zich altijd schuldig voelen. Breda: De Geus.

Scramella, L.V., & Leve, L.D. (2004). Clarifying parent-child reciprocities during early childhood: The early childhood coercion model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 7, 89-107.

Seginer, R., Vermulst, A., & Shoyer, S. (2004). The indirect link between perceived parenting and adolescent future orientation: A multiple-step model. *International Journal of Behavioral Development*, 28(4), 365-378.

Sharry, J. (2014). Solution-Focused Groupwork. Second Edition. London: Sage.

Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30, 74-99.
<https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>

Steinberg, L. (2001). We know some things: parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Rousseau, S., Van Leeuwen, K., Hoppenbrouwers, K., Desoete, A., & Wiersema, R. (2012). JOnG! Opvoeding en gezinskenmerken bij Vlaamse kinderen (6-jarigen) en jongeren (12-jarigen). https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pg/channelentries/db6dghh/files/2012_23-rapport-32-opvoeding-6-en-12-j.pdf?uizs18z

Stormshak, E.A., Bierman, K.L., McMahon, R.J., Lengua, L. & Conduct Problems Prevention Research Group (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 17-29.

Swaab, D. (2016). Wij zijn ons brein. Van baarmoeder tot alzheimer. Amsterdam: Olympus.

Tavormina, J.B. (1974). Basic models of parent counseling: A critical review. *Psychological Bulletin*, 81, 827-835.

Tremblay, R., Vitaro, F. & Côté, S. (2018). Developmental origins of chronic physical aggression: a bio-psycho-social model for the next generation of preventive interventions. *Annual Review of Psychology*, 69, 383-947.

Trommsdorff, G. (1983). Future orientation and socialization. *International Journal of Psychology*, 18(1-4), 381-406.

Vandemeulebroecke, L. (2000). Opvoedingsondersteuning vandaag. *Gezinsbeleid in Vlaanderen*, 29(2), 3-11.

- Vandemeulebroecke, L., & Nys, K. (s.d.). Het concept opvoedingsondersteuning. In Vandemeulebroecke, L. (2007). *Gezinspedagogiek - Opvoedingsondersteuning, Volume 2*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Vandemeulebroecke, L., Van Crombrugge, H., Janssens, J., & Colpin, H. (Red.) (2002). *Gezinspedagogiek, deel 2: Opvoedingsondersteuning*. Antwerpen: Garant.
- Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2015). *Vitamines voor groei: ontwikkeling voeden vanuit de Zelf-Determinatie Theorie*. Leuven: Acco.
- Van As, N., & Janssens, J. (2007). De effectiviteit van oudercursussen. Deel II opvoedingsondersteuning. In Vandemeulebroecke, L. (Red.). *Gezinspedagogiek: opvoeding en begeleiding van kinderen en jongeren*. Antwerpen: Garant.
- Van Hazebroek, B., Wermink, H., Van Domburgh, L., De Keijser, J., Hoeve, M. & Popma, A. (2019). Biosocial studies of antisocial behavior: A systematic review of interactions between peri/prenatal complications, psychophysiological parameters, and social risk factors. *Aggression and Violent Behavior, 47*, 169-188.
- Van Holen, F. (2014). *Ontwikkeling en implementatie van een trainingsprogramma voor pleegouders gebaseerd op Geweldloos Verzet*. Vrije Universiteit Brussel, faculteit voor psychologie en educatiewetenschappen, Brussel.
- Van Holen, F., Vanderfaillie, J., & Colson, B. (Red.) (2019). *Geweldloos Verzet. Bespiegelingen vanuit theorie, onderzoek en praktijk*. Brussel: VUBPress.
- Van Londen, A., & Van Londen-Barentsen, W.M. (1982). Korte gestructureerde oudercursussen. *Pedagogische Studiën*, 45-50.
- Van Regenmortel, T. (2007). Empowerment en vraagsturing in de zorg. Onlosmakelijk verbonden [Empowerment and Demand-driven Care. Are they Intertwined]? *Tijdschrift voor Welzijnswerk, 31(288)*, 6-14.
- Verenigde Naties. (1989). Verdrag inzake de Rechten van het Kind. https://kinderrechten.be/sites/default/files/kinderrechtenverdrag_nederlandse_vertaling.pdf
- Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Verhaeghe, P. (2015). *Autoriteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Vermulst, A. (2002). Opvoedingsproblemen van tieners en de behoefte aan opvoedingsondersteuning. In Vandemeulebroecke, L., Van Crombrugge, H., Janssens, J., & Colpin, H. (Red.). *Gezinspedagogiek Deel II: Opvoedingsondersteuning*, 181-203. Antwerpen: Garant.
- Verweire, E. (Red.) (s.d.). Dossier: Over (niet) slapen, hoe slapen de gezondheid beïnvloedt. Eos Wetenschap.

Walsh, F. (1995). From family damage to family challenge. In: Mikesell, R.H., Lusterman, D.D., & McDaniel, S.H. (Red.), *Integrating family therapy. Handbook of family psychology and systems theory*, 587-606. Washington: American Psychological Association.

Watzlawick, P., Beavin, J.H., & Jackson, D.D. (1967). *Pragmatics of human communications*. New York: Borton.

Weggeman, M.C.D.P. (2000). *Kennismanagement: de praktijk*. Schiedam: Scriptum.

Weinblatt, U., & Omer, H. (2008). Nonviolent resistance: a treatment for parents of children with acute behaviour problems. *Journal of Marital and Family Therapy*, 34(1), 75-92.

Willemse, J. (2006). *Anders kijken. Een breder zicht op menselijk gedrag. Theorie en praktijk van de systeembenadering*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Yalom, I.D. (1995). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (4de editie). New York: Basic Books.

Yates, T.M., Obradovic, J., & Egeland, B. (2010). Transactional relations across contextual strain, parenting quality, and early childhood regulation and adaption in a high-risk sample. *Developmental and psychopathology*, 22, 539-555.
<https://doi.org/10.1017/S095457941000026X>

Zimmerman, M.A., & Warschausky, S. (1998), Empowerment theory for rehabilitation research: conceptual and methodological issues. *Rehabilitation Psychology*, 43(1), 3-16. <http://dx.doi.org/10.1037/0090-5550.43.1.3>

6. Contactgegevens

De beschrijving van het grondplan 'Samen zorgen voor jongeren' werd opgemaakt en ingediend door ontwikkelaar **Sven Bussens**.

Contactgegevens

sven.bussens@hogent.be
sven@krachtcollectief.be

De uitvoerende organisatie

Het KRACHT Collectief
www.krachtcollectief.be
info@krachtcollectief.be

Sven Bussens BV – KRACHT
BTW BE 0750.542.052
F. Hanusdreef 15, 9160 Lokeren

7. Dank je wel

Deze praktijk heeft zich ontwikkeld en ontwikkelt zich nog verder met de steun, inspiratie en medewerking van velen. Dank je wel!

Bedankt

Voor de samenwerking bij de aanzet, het proefdraaien, de feedback, de kritische reflecties en de blijvende openheid voor het verkennen van mogelijkheden:

Sofie Eerlings, Tineke Herwege, Nele Travers, EXPOO

Katelijne De Brabandere, VCOK

Het team van de opvoedingswinkel in Gent

Frank Van Holen

Alle praktijkwerkers die hier meewerkten (cf. oplistijng in het draaiboek)

Alle ouders

Thank you to Haim Omer and his team for the valuable elaborations from the ideas of the new authority and nonviolent resistance.

Thanks for sharing content, thoughts, developments, good practices and enthusiasm about new authority, nonviolent resistance and this practice where we combine with solution focused practice in a context with a focus on prevention: Idan Amiel, Peter Jakob, Jill Lubienski, Rachel Aylmer, Jackie Lindeck, and a special thanks to Frank Van Holen for sharing practice, resources and developments.

Het team van EXPOO, Opgroeien, met in het bijzonder Sofie Eerlings voor de blijvende steun, het enthousiasme en geloof in deze praktijk. En de expertencommissies voor de steeds waardevolle en tot verdieping uitnodigende feedback.

Dank je wel aan Frank Van Holen en Johan Vanderfaeillie voor het delen van bronnen, onderzoeksbevindingen en kritische vraagstellingen. Bedankt Eliane Wiebenga en Hans Bom voor het helder onderbouwen en verdiepen van 'verbindend gezag' als een systemisch model.

Dank je wel aan Wim De Mey voor de inspirerende samenwerking binnen STOP4-7, de waardevolle reflecties en het aanreiken van bronnen.

Het team van uitgeverij Owl Press voor de blijvende ondersteuning bij de verdere ontwikkelingen van deze praktijk, met in het bijzonder Sophie Vanluchene voor haar geloof, vertrouwen en professionaliteit.

En een bijzondere dankjewel aan Werner Vlijminck en Freya Stevens voor het geloof, het enthousiasme en het bevlogen en gedegen uitdragen van deze praktijk. En dat ondertussen al flink wat jaren.